

MAGYAR MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... » 10.—

Negyedévre ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

—⊗ Budapest, október hó 16. ⊗—

Krónika.

A francia vasutasok.

— okt. 14.

Daudet örökértékű mottója, amit a Tartarin elé irt: »Franciaországban egy kicsit mindenki Tarasconból való«, mintha kezdene most elhomályosodni. Ez a vasutas-sztrájk, amelynek a végső fejleményeit most még nem is lehet hozzávetőleg sem kikalkulálni, nem olyan tarasconi izü dolog, mint a három évvel ezelőtt kitört vinczellérforradalom volt, sőt talán még annyi tarasconisme sincs benne, mint amennyi a nagy francia forradalomban volt. Ez alighanem egy egészen komoly dolog lesz.

A vasutasok legalább is úgy kezdtek hozzá és a kormány is olyanféle intézkedéseket tesz, amikből az látszik ki, hogy komolyan veszi a dolgot, mert — aligha tud segíteni rajta. Legalább is Briand, a volt szocialista vezér veszedelmesen a háztetőn ül és alighanem beleesett már abba az izléstelenségbe, amibe ezennel én is beleesem, hogy idézi az agyonidézett Goethe-balladát: die ich rief, die Geister Werd' ich nun nicht los. Addig föstögötték a szocialisták a falra az általános sztrájk ördögét, míg végre most a saját legnagyobb ijedelmükre fog alighanem sikeresen megjelenni. Mert az általános sztrájk is csak olyan ördög volt, mint a papok ördöge. Alkalmas a populé ijesztgetésére, de az augurok maguk mosolyogtak rajta, mert eddig úgy tudták és bizonyos, a jövőre irányuló megnyugvással tudták, hogy lehetetlen.

Most azonban, ha még nem is egészen általános a vasutasok sztrájkja Franciaországban, kétségtelenül olyan méretet öltött már, aminek a lehetőségében maguk a szocialisták hittek a legkevésbé. Csak egy számadat elég: csupán olyan vasutas, aki egyuttal tartalékos katona is, körülbelül harmincezer van a sztrájkolók között. És ez a harmincezer ember teszi ijedelmessé, egészen forradalmivá a monstruózan nagy sztrájkot. Mert rajtuk fog alighanem megtörni a kormány ereje. Velük szemben kényszerült az ultima ratióra, a katonai behívók szétküldésére, de erre a szélső intézkedésre a munkamegszüntetők még szélsőbb elhatározással felelnek: nem engedelmessékednek a katonai parancsnak.

Mi fog történni már most? Mert a bökkenője a dolognak az, hogy történni kell valaminek, még pedig igen gyorsan. Tudniillik a világ legkényesebb gyomrá, Páris, amely azonban a poroszok ostroma

alatt a csizmatalp-fricasséét és a rat is megemésztette, hacsak à la Chateaubriand volt elkészítve, tehát a világ legkényesebb, helyesebben legelkényeztetettebb gyomra, Páris, nem hajlandó sokáig várakozni. Pedig a vasutas-sztrájk miatti forgalomhiány már most olyan nagy, hogy veszedelemmel fenyegeti Páris élelmiszerpiacját. A párisi nép pedig a gyomráért mindig hajlandó egy kis forradalomra.

Cselekedni tehát kell, még pedig gyorsan. De mit? Végre is harmincezer renitens tartalékosnak a megfegyverzésére legalább is hatvanezer aktív katona szükséges. No, a grande armée még talán csak tudna hatvanezer egészen megbízható katonát küldeni a sztrájkolók nyakára, olyanokat, akiket nem itatott még át a Hervé antimilitarizmusa annyira, hogy esetleg nyiltan a sztrájkolók mellé álljanak, vagy legalább is amerikázzanak a parancsok végrehajtásában. De hát akkor azután mi lesz? Harmincezer embert kissé nehéz dolog elfogni, kóterba zárni, avagy elküldeni Cayennebe, az Ördögöszigetre és egyéb olyan finom helyekre, ahol a bors terem. De még ha becsuknák és deportálnák is mindannyit, akkor sem fülne be egyetlen egy mozdony kazánja sem önmagától és akkor sem rakódnék tele egyetlen egy teherszállító kocsival sem a maga jószántából. És ha ötven sztrájkvezért leguillotinoznának is, akkor sem teremne egyetlen egy fej kalarabéval sem több a párisi vásárcsarnokokban.

A dolog tehát kétségbeejtően az élére van állítva. Ugyanaz a szocializmus, amelynek Briand a létét köszönheti, kitör végre egy önmaga által is hihetetlennek képzelt nagyságu sztrájkban, ugyanaz a polgári társadalom pedig, amelynek a megvédelmezése volna most Briand kötelessége, érezve a veszedelmet, szintén a kormány ellen fordul. És vagy sikerül a sztrájkolók megbékítése, de ebben az esetben Briand megbukott, vagy pedig kénytelen lesz a saját pozíciója és presztízse érdekében teljesen is végrehajtatni a legutolsó konzekvenciáit a saját rendelkezéseinek. Ebben az esetben a vasutak mégsem fognak menni, ellenben kilátás van valamelyes részleges kis polgárháborúra, bizonyos, hogy a politikával már amugy is inficiált francia hadseregbe magába is átcsap az újabb infekció és a megtört, de engedelmességre nem szorított sztrájk után a gyomor közvetítésével polgári forradalom törhet ki. Ha diadalmas lesz a sztrájk, akkor Briand a tehetetlenségébe bukott bele, ha diadalmaskodik rajta ő, akkor — és ez a tragikus paradoxon — megbuktatja a polgári rend.

A sem hus, sem hal politikája, amelyet a szociálizmus mindenütt kényszerült még idáig követni, ahol a hatalomnak és az igazgatásban való részesedésnek csak valami kis morzsája jutott is a kezébe, most Briandon is meg fogja boszulni magát. És akár sikerül ez a sztrájk, akár kudarcot vall, mindenféleképpen a szociálizmus csődjét jelenti.

Ami ugyan nem valami egészen új híradás, mert ezt a csődöt bejelentették már mások is, ha nem csalódunk, maguk a magyar szociálista vezérek is, akik már azután tömeggondnokot is iparkodtak keresni Andrassy Gyula gróf személyében.

Arne.

Zsoltárok.

I.

Pocsolyák állják utamat s én félek beléjük lépni,
mert mélynek látszanak mint a tengerszem.
Hangos mondásokkal riasztanak meg engem, lélek-
ketlenek, de magukba bizók s én töprengek
rajtuk.
És megráznak engem két kézzel, ha álmodom, s en-
nem kell velök egy tálból, amikor ők éhesek.
És élém állanak nagy peczkesen, kiknek homlokuk
lapos, ajkuk mosolya utálatos, és szájuk szélén
szemtelen ráncz vonul lefelé az orrtól, mond-
ván: formáljak bálványt róluk.
Én meg félrehuzódom fanyaron, mert nem adtál
szarvat, hogy ökleljek, agyart, hogy tépjek,
csak könyet teméntelent.

II.

Eltévedtünk rengetegedben s tanyát ütöttünk.
Erős sudarak oszlopai alá huzódtunk és lestük az
ég kékjét, de keveset mutattál belőle.
Nehéz galyak borultak egybe fejünk felett, és fog-
lyaid lettünk.
Zörgött lábunk alatt a tavalyi avar, büzlött nedvesen
a harmadévi, s nehézzé vált a lélekzésünk.
De nem mertünk panaszlani rád, mert rettentően
zúgtál; fenyegettéll s ráztad a tölgyek csomós
ökleit.
Könyörögtünk nappal s közbe locsogtak a szajkók,
siránkoztunk éjjel s kacagtak a baglyok.
Te pedig tudom arra jártál, s hallottál minket. És
gyönyörködtél a hegytetőn ülve.
Mert mind neked szól: tudós értekezése, poéta
panasza, szajkók tereferéje; egyaránt kedvesek
neked, de egyiket sem becsülöd többre a
másiknál.

III.

Kanalat faragok,
Ennem majd adsz Te.
Ekét kovácsolok,
Földet majd adsz Te.

Fejszét köszörülök,
Ellenséget adsz Te.

Adsz, kik a legvégén
Szemfedővel fednek,
Sirt is csak adsz Te.

Gró István.

A vén gebe.

Irta: KÓBOR TAMÁS.

I.

Ugy volt, hogy egy holdvilágos juliusi éjszaka Thézó Márton, a cinikus piktor, nem tudott mit csinálni. Aludni nem tudott, mulatságra nem volt kedve, a magány is terhére volt. Egyike ez azoknak a félesztendőig is eltartó pillanatoknak, amikor az ember szeretné meg nem történnel tudni a multját csak azért, hogy még egyszer átélje. Minden embert elkap ez a hangulat, aki lélekbeli milliomos létére koldusnak való életet él.

— Istenem! — sóhajtott a piktor és kihajolt az ablakon. Gyorsan tovasuhanó hűs szellő csapott arczába, mint valami simogató szellem keze. — Istenem, élek, élek és nem érzem, hogy élek. Hol vannak a hatalmas szenzációk, a kinzó szenvedélyek? Ha csak tudnék öklömmel az asztalra csapni, vagy részvétellel állani a feleségem sirján. De semmi. Mire való már nekem az élet?

Az égre nézett, a tejutra, mely mintha gyémánt-kavicscsal finoman tele volna hintve.

— Hej, a tejut! — sóhajtotta magában. — Hány-szor jártam végig erdőn, mezőn, vagy a város kemény aszfaltján és néztem a tejutat, miközben gyűlt a szívemben az érzés, sajgott a lelkem és poéta voltam a meghalásig. A tejut! Rajta kerestem kedvesem lépte nyomát, az ő csillagszilánkaiból komponáltam hajlékat az ő számára. Az ő számára! Hogy is hívják? Már azt se tudom, hogy melyik volt a tejut királynője!

Hogy, hogy nem, miközben emlékében kutatta a tejut királynőjét, eszébe jutott egy kis erdélyi város havas határa, az oláh kunyhókkal, a zuhogó vad-vizekkel és egy asszony, aki nem volt ugyan a tejut királynője, de három szerelmes néma nap emléke fűződött hozzá.

— Az utolsó! — gondolta elborongva és végignyult a kereveten. — Augustus! —

Minden detailra visszaemlékezett. Hogy ostromolta évekig azt a szép, komoly asszonyt, míg végre ott a havasi kis városban találkozott vele. Kart karba öltve járták be a zordonul barátságos tájat, anélkül, hogy szót váltottak volna egymással. És mikor végül elváltak egymástól, az asszony is, a férfi is úgy érezte, hogy most elmondtak egymásnak mindent: ismerik egymást. És Thézó Márton hazajött és megfestette utána Honvagy című allegóriáját, melylyel aranyérmert nyert és azóta se látta remekművének komoly inspirátorát.

Ez volt az utolsó nagy érzése. Különös, őszies, kitoró lángok nélkül, de befelé annál emésztőbb, mint egy barázdákat szántott a lelkébe. Azóta dermedt lélekkel, közömbösen és szkeptikusan járja utját, az élet fölszine nem vonzotta; hogy a mélyébe hatoljon, ahhoz pedig nem volt többé sem kedve, sem ereje.

— Augustus, — mormogta magában és eszébe jutott a róla festett kép, meg a fenyvesekkel borított hegy, amelyen teljes három napot töltöttek. Aztán

eszébe ötlött valami és nyomban fölkelt és pakolt. A nagy érzéseket ott hagyta, el fog értök menni, hátha ott találja még!

Es reggel csakugyan vasutra ült és előre örült a sikernek. Hiszen már az is nagy eredmény volt, hogy megtette azt, amit elhatározott.

II.

A hosszú uton, a rekkenő hőségben egészen el volt kábulva. Csak estefelé, mikor már erdélyi tájon robogott a vonat, tért magához. A szive hevesen dobogott, hogy szinte fáj, mégis örült neki. Ugy érezte, mintha találkozóra menne s találgatná: ott lesz-e, nem-e? Sőt egészen el is felejtette, hogy nem lesz ott, hanem képzeletében újra megállt a kis állomásnál a kocsi ajtajában s onnan látta a komoly Augusztia fátyolos arcát, magas, omlatag alakját. S kalapemeléssel üdvözölte és halkán mondta:

— Még mindig szeretem, látja?

S többet nem is szóltak s a három nap letelt, néma boldogságban s végződött egy kézsoritással meg egy forró bucsucsókkal.

Mikor alkonyatkor csakugyan célhoz ért, erőszakosan le kellett gyűrnie a csalódás érzetét.

— Ostoba, hát hogy lehetne itt!

Aztán szomorúan hozzátette:

— Istenem, vajjon mi lett belőle?

Az állomástól vagy háromnegyed órányira van a városka, ahová törekedett. Ahogy az épület mögött kocsi után körül nézett, hirtelen megdobbant a szive. Egy apró jelenet jutott az eszébe, melyet már egészen elfelejtett. Akkoriban csak egy rongyos, rengeteg nagy fiakert kaphattak, melybe egy hihetetlen lesoványodott vén gebe volt fogva. Nem igen vetett rá ügyet, csak mikor fele uton egy meredeknél az oláh kocsis, aki holtrészeg volt, irtalmatlanul ütni-vernii kezdte a szegény párát.

— Ne bántsa! — kiáltott föl Augusztia. — Inkább gyalog megyünk tovább.

A részeg kocsis, süvegelve szállt le a bakról és értésükre adta, hogy a ló csakugyan nem bírja tovább, mert már sok fuvarja volt ma, szépen kéri, hogy engedjék el, úgy sincs már messze ut hátra.

S csakugyan gyalog mentek tovább, a podgyászúkat két paraszttal czipeltették maguk után.

Ez a jelenet oly elevenséggel hatott emlékezetébe, hogy egyébre se tudott gondolni. Az állomásnál öt vagy hat jókarban levő kocsi is állott s mégis kutatva nézett körül: kereste a részeg oláht és különösen a vén gebét.

— Tán még aznap fölfordult — mormogta és belevetette magát az egyik kocsiába. Nagyon rosszul érezte magát, mert nem találta ott a vén gebét.

A lehunyó nap vörös koronája ott küzködött a hegy lejtőjén, nem bírta magát tartani. Az ut hegynek fölfelé, sűrű fenyvesek között vitt el. Messze előtte jeges süvegű havasok busultak magukban, halálos, néma csönd ölelte körül, még a kocsi sem zörgött. Thézó Márton jobbra-balra nézett, hogy megismerje az egyes pontokat. Nem ismert rá egyre sem. Iparkodott maga mellé képzelni a szerelmes, bus asszonyt, akinek kezét a magáéban tartotta, olykor-olykor az ajkához emelvén azt; éppen csak egy asszony-alakot tudott maga elé varázsolni, elmosódó vonásokkal.

Hirtelen nagyot zökkent a kocsi, a kocsis káromkodni kezdett és belescapott a lovak közé. A piktor mintha szíven ütötték volna.

— Ne bántsa! — kiáltott a kocsisra. — Inkább gyalog megyek.

És kiugrott a kocsiából.

Igen, ezen a helyen akadt meg a vén gebe. Igen, hat lépéssel feljebb egy széles fatörök, a másik oldalon mély vizmosás, aztán még odább egész telep erdei epret találtak. Szinte szaladva ment előre, meggyőződni, hogy jól emlékezik-e. Jól emlékezett, még az erdei eper is ott volt, tépett is belőle és elgondolkozva fogsztotta el.

Megszállt ugyanabban a fogadóban, kinyitatta magának ugyanazt a szobát, melyben akkor lakott. Kihajolt az ablakon, hogy lássa: van-e világosság, mint akkor. Hajnalig volt akkor ébren és hallgatódzott át a másik szobába. Ott is hajnalig égett a gyertya s másnap reggel mindegyikük úgy tett, mintha aludott volna.

A gyertya most is égett, de Thézó Márton nem igen tudott vele törődni. Lefeküdt és egész éjszaka a vén gebéről álmodott. Hallotta kinos horkolását, látta az orra likából kilövellő párát, kopott szőrén az ostor vonásait, a kimeredő csontokat, a reszkető vékony szügyet. Álmában is birkózott vele, hogy helyébe kényserítse a bus asszony képét, — nem boldogult vele.

III.

Három napig maradt ott és iparkodott föltámasztani a régi nagy érzést. De nem tudott szabadulni annak a szegény párának az emlékétől s lelkében csak valami tompa szomorúság honolt. Végre is lemondott a további kísérletről és indult haza:

— Tehát vége, — gondolta magában — nem ismerem többé a nagy érzelmeket. Ez a vén gebe! Élje át egy életet, gondolj szépet és érezz nagyot, imádd a természetet és szolgálj a művészetet: vén napjaira a léleknek nem marad más, csak egy holtra csigázott, agyonéheztetett, nyomorult vén gebe.

És nekiállt a munkának és dolgozott szorgalmasan, ihlet nélkül, de a lelke keserű iróniájától hajtva. Vásáros jelenetet pingált, amelyen egy nagyon szegény, éhes paraszt egy iszonyuan vén és sovány gebét vezet kötőféken, körülötte pedig nevető kupeczek csoportosulnak és gunyolják.

— Gyönyörű, — mondták a kollégái, mikor megnézték a kész képet — pukkasztóan jóízű humor van benne. Mi lesz a czime?

— A czime? — ismételte Thézó Márton. — A czime? Hát nem látni rajta? A czime az *Utolsó szerelem* vagy az *Utolsó ideál* vagy *Lóvásár*, amelyik éppen jobban fog tetszeni.

Toll és tör.

— okt. 14.

A TRÓNÖRÖKÖS FELESÉGE elvállalta a Gyermekszanatórium védőségét s tavasszal Budapestre jön, hogy az egyesület ünnepi gyűlésén résztvegyen. Mindezt gróf Zichy János jelentette be az egyesület szerdai értekezletén s természetes, hogy az előkelő közönség nagy örömmel fogadta a szenzációs híradást s őszinte lelkesedéssel ünnepelte gróf Zichy Jánost, amiért ily sikerrel közvetítette a közeledést a főhercegi pár s a magyar társadalom között. Chotek Zsófiának ez lesz az első szereplése Magyarországon, mert az országból eddig Zichy Jánoson kívül senkit és semmit sem ismert. Kezdetnek és ajánlólevélnek alig kívánhattunk volna jobbat, mint Zichy Jánost, mert aki a kultuszminiszteren keresztül ismeri meg a magyar társadalmat,

az kétségkívül meg is szereti majd. Mégis azt hisszük, hogy velünk együtt Zichy János is szívesebben látta volna, ha a főhercegi pár szimpátiája spontánabb módon nyilatkozik meg s nem várat ily sokáig magára. Ezt az aprehenziót örömmel fogadhatják, mert nem egy mindenáron való nehezitelésnek, de egy őszinte sajnálkozásnak a megnyilvánulása. Nálunk ugyanis vannak körök, amelyek politikai előnyöket szeretnek kovácsolni abból, hogy az ország nem boldog. S az ország, akár akarja, akár nem, boldogtalannak kell magát éreznie csak azért, hogy a boldogítók demonstrálhassák a maguk nélkülözhetetlenségét. Mi nem erőszakoljuk ezt a boldogtalanságot, mert egy nemzet boldogságát sokkal nagyobb valaminek tudjuk, semhogy azt ilyen trükkökkel befolyásolhatónak képzeljük. Mi sajnáljuk, hogy esztendőket teltek el szeretet nélkül, mert erre a szeretetre nemcsak a gyermekeknek van szükségük, de az egész nemzetnek.

RIEDL FRIGYES TITKOS TÁMADÁST intéz egyetemünk ellen. A támadást azért mondjuk titkosnak, mert a Budapesti Szemlében jelent meg. Ez azonban semmit sem von le Riedl cikkének értékéből és érdekességéből. Magyar egyetemi tanár mondja a magyar egyetemről, hogy azok egy idegen nép — a német — idealisztikus korszakának termékei. A magyar egyetemet a magyar élet szolgálatába kell helyezni, hogy a befektetett szellemi tőke a lehető legnagyobb szellemi kamatokat hozza. De mond még súlyosabb vádak is. A magyar egyetemnek nem nevelnek tudósokat, kutatókat s közönséges diplomagyárákká devalválódtak. Amikor mi mondottunk ilyeneket, a vádak azzal próbálták meggyöngíteni s jelentéktelenné feltüntetni, hogy okvetetlenkedő rosszakaratra vezették vissza azokat. Most Riedl Frigyes megismétli mindazt, amit mi mondottunk. Csak kissé hosszadalmasabban, szakszerűbb frazeológiával teszi, ezt. Kamatoztatásról beszél s az ilyen nyelv érthetőbben cseng az urak fülében. De ha meg is értik Riedl beszédjét, okulni aligha fognak abból. Mert a professzor urak legtöbbször csak a diplomája s nem a tudománya révén és tanít. Nekik a tudomány nem cél, de eszköz a vagyonszerzésre. Tudósokat és kutatókat hogyan is nevelhetnének olyan professzorok, akik külön díjakat szednek a mások tudatlansága után: minél többször bukik meg az ifju, annál több a vizsgadíj. Ahol ilyen a rendszer, ott nem a tudás, de a tudatlanság érdekli a tanár urakat. S az eredmények igazolják, hogy az urak nagyszerűen értik is, hogy a tudatlanság iskoláját hogyan lehet megvalósítani. De ezt már nem Németországból hozták. Ez hamisítatlan és eredeti magyar termék.

AZ ANNEXIÓ TÖRTÉNETÉVEL akar megismertetni a külügyminiszter vörös könyve, mely a delegációk összeülése alkalmából került nyilvánosságra. A könyvben kiadott táviratok semmi olyat nem mondanak, amit eddig nem tudtunk volna. Tudtuk, hogy Anglia bátorította Oroszországot s Oroszország bujtogatta Szerbiát. Nem volt titok, hogy a kis Montenegró tiltakozott az annexió ellen s holmi kárpótlást követelt. Ami új momentum meg volt az annexió körül, azt nem a vörös könyvből, de a német császár bécsi beszédéből tudtuk meg. Az annexiót Németország magatartása vitte dülőre, azaz hogy a német császár fellépése oszlatta el a háborus bonyodalmakat, melyek a monarchiát fenyegették. Hogy az annexió másfélszáz milliót nyelt el, ezt sem a vörös könyvből tudtuk meg, de a közös hadügyi kiadások jegyzékéből. Mindez azonban semmit sem von le Aehrenthal gróf érdemeiből. A sikert az ő külügyministersége alatt értük el, ő buktatta meg Izvolszkij orosz külügyminisztert, szóval, neki köszönhet-

jük, hogy a monarchia jelentősebb tényező lett az európai koncertben. Más lapra tartozik, hogy Bosznia és Hercegovina megéri-e azokat az anyagi áldozatokat, amiket miattuk hoztunk. Azt mondják, hogy az annexió egy messzemenő, nagy koncepczióú politikának egyik stációja s ennek a politikának hasznát majd csak jó késő élvezhetjük. Az utódainkért hoztuk ezeket az áldozatokat, az utódokért és a monarchia jövőjéért. Lehet, hogy ez a politika nagyon helyes, de bevalljuk, hogy nem értjük. A jelennel szemben tömérdek a törlesztetlenül maradt tartozásunk, s ha az adósság fizetését sürgetik, azt a választ adják, hogy olyan tartozások törlesztésére nincs pénz. A jelen koplal s a jövőt hizlaljuk. Aki okosnak találja, hogy az ember nélkülözések közepette a ládafiába rakja utódai számára az aranyakat, az okosnak találja ezt a politikát is.

A NEMZETI KASZINÓ most már nemcsak főispánok beiktatásával, de a királyok detronizálásával is foglalkozik. A kaszinóban egy interpellációt fogalmaztak meg, melyet Aehrenthal külügyminiszterhez intéztek. Megkérdeztük tőle, hogy mi a véleménye a portugál eseményekről s a sorok közt éreztetik majd vele, hogy a Nemzeti Kaszinónak nincs inyére a detronizálás és a köztársaság kikiáltása. A kaszinónak nyilván nem tetszik, hogy a detronizálás nem a lovagias szabályok pontos betartásával ment végbe. Persze, szebb dolog lett volna, ha Braga és Lima Magelhaes előbb kikérik a Nemzeti Kaszinó véleményét s ahhoz tartják magukat, amit a kaszinó szelleme diktál. De a vezérek ignorálták a kaszinót, ami jogosan sérti az urak hiúságát. Hogyan, hát már Portugáliának sem diktálhatnak? Az impertinenciát még türethetlenebbé teszi, hogy köztársasági elnököt is maguk közül választottak s nem a kaszinó tagjai sorából. Ennyi komisszág megérdemelne, hogy a kaszinó ne ismerje el az új köztársaságot. Amilyen mulatságosak az urak, ez könnyen kitelik tőlük.

ÖTEZER ORVOSA VAN AZ ORSZÁGNAK s legalább tizenötezerre lenne szüksége. Kétharmadot tehát megtakarítunk, amiből azonban nem következik, hogy amit az egészségünkön megtakarítunk, azt odaadjuk az orvosoknak. Az ötezer orvos közül alig kétezer tud tisztességesen megélni. Az ország népe szegény, az állam meg smuczig. Ezer és ezer orvos évi nyolczszáz forintokért látja el a vidéki városokban és falvakban a körörös dolgát s ezért csodáljuk, hogy minden évszázadban csak egyszer hallunk orvosok csalásairól, szédelgéseiről. Ezzel azonban nem akarjuk a botrányt szépitni. Csak a felháborodást tartjuk különösnek attól a társadalomtól, mely nem tud megbotránozni azon, hogy a vidéken tizezrek élte fölött egy orvos örökdió s ezt az egyet is hitvány módon fizetik. Így uzsorászkodni nem bűn, de receptet hamisítani, a betegsegítő pénztárt megkárosítani szegyen és gyalázat. Bizonyos, hogy zavarok vannak az erkölcsi fogalmak körül, de távol tőlünk a szándék, hogy a zavarok körül rendet teremtsünk. Idővel beáll magától ez a rend. Ezt olyan bizonyosra vesszük, amilyen kétségtelennek tartjuk, hogy Fränkl Lipót nevét hálálkodva emlegeti majd valamikor sok ezer orvos és még több ezer vidéki paraszt. Mert ez a család rávilágított közegészségügyünkre s az államnak, ha nem akarja rendszeresíteni a csalásokat, reformálni kell egészségügyünk mai berendezkedését. Minden szép reformnak ily csunya az előzménye, s ha valamikor megírják ennek a reformnak a történetét, a bevezetőben meg kell említeni, hogy a magyar egészségügyek reformjához Fränkl Lipót adta meg a lökést. Persze Fränkl munkájának nem ez volt a célja. De hát a villámhárítót kevesebbre becsüljük tán, mert Franklin Benjámint nem tudatosan, hanem csak véletlenül találta fel?

HOGYAN KELL LEVÁGNI A DARABOT.

(Kritikai szemle az elmúlt hétből.)

I.

(Aki nagyon, nagyon jó viszonyban van a szerzővel.)

Szép sikere volt ma este a Nemzeti Színházban szerző barátom darabjának. A mű irodalmi értékekkel ékes. Főképp azért, mert a darabnak a következő a meséje. *(Jön a mese.)* Cselekmény bár nincs sok ebben a mesében, de rengeteg sok lélektani megfigyelés hiányzik belőle. A szerző valósággal tündökölt mély tudásával, nagyszerűen érti a számtant és az olvasást. Az írást is bizonyára el fogja sajátítani idők folyamán. A darabnak szédületes sikere volt. Ugy szédült, hogy elbukott.

II.

(Aki nagyon jó viszonyban van a szerzővel.)

Ettől a fényes tollu, szép tehetségű, ragyogó pennájú, ékes talentumu fiatal szerzőtől elvártuk volna, hogy kongeniális darabot írjon. Nem sok hiányzott ugyan hozzá, hogy ilyen lett volna műve, de tulságosan elmélyítette a dolgot. A darab filozófiája is szép, a fizikája még szebb, de a legszebb a szerző maga. Érthető tehát, hogy óriási volt a siker. A szerzőt a közlekedő nagy ünnepekre való tekintettel körülhordozták.

III.

(Aki szereti a szerzőt.)

Sajnáljuk, hogy a szép sikerű színmű egy sarkalatos hibában szenved. A második felvonásban befejeződik a darab, úgy hogy a harmadik felvonás fölösleges. Ettől eltekintve a darab tökéletes. Tudniillik az a része, amely fölösleges.

IV.

(Aki elvöl nem vág le senkit.)

A darabnak vannak kvalitásai. Csak az a baj, hogy az első felvonás végén befejeződik a darab; a két utolsó felvonás fölösleges. A szerzőt többször hívták a lámpák elé.

V.

(Az őszinte.)

A darabnak rettenetes hibája, hogy befejeződik, mielőtt megkezdődött volna. A három utolsó felvonás fölösleges. A szerző többször jelent meg a lámpák előtt... mint hívták.

VI.

(Az udvariállan.)

A szerzőt öreg embernek képzeltem. Kiderült, hogy fiatal, ilyen fiatal. De hosszú ősz szakálla lesz, s még mindig ilyen fiatal lesz. A közönség tízszer kitapsolta, de csak azért, hogy jól megjegyezze magának az arcát.

VII.

(Akinek már nincs vesztetni valója.)

A darab óriási bukást aratott. A legöregebb emberek nem emlékeznek ilyen bukásra. A fiatal szerzőt többször hívta ki a közönség az utcára, de nem mert kijönni. A lámpák elé is csak a hátulsó kapun mert távozni. A darab meséje a következő: Rapaport herczeg kivándorlási ügynök ellopja Garibaldi zsebkendőjét s azt hosszú ideig keblén melengeti, ahelyett, hogy kellő fizikai alkalmazásával élt volna. Végül a dolog annyira felhalmozódik, hogy a fejébe tódul. Ezt főbenjáró bűnnek tekintik s a herczeget agyonlövők az utolsó jelenetben. Miért nem az elsőben?

Maitre Jacques.

Politikai szilánkok.

— okt. 14.

A hét elején könnyed mosolygással kapták a kormány publicistái a tollat a kezükbe.

— A magyar politikai élet — irták szép sorjában — áthelyeződött most Bécsbe. De a kormány s a munkapárt itt is hűen megvédelmezik a magyar érdekeket...

Nem egészen így hangzott szóról-szóra, de a biztató kijelentések tartalma ez volt. A jó szerencsém kedden este összehozott a Dunaparton egy politikussal, aki miniszter is volt már, ellenzéki vezér is és készült a delegációra.

— Mennek politikát csinálni, kegyelmes uram? — kérdeztem.

A volt miniszter szomorú pillantást vetett rám:

— Talán az a mi szerencsénk, — mondta — hogy még akkor is birunk hazudni, amikor őszintén beszélhetnénk. Hát ön csakugyan azt hiszi, hogy van magyar politika? Nagy csomó intrikán, személyi tülekedésen, egyesek meggazdagodási vágyán, piszkon és gyűlölködő osztályérdeken kívül hol az a törekvés, amely nálunk érvényesülhet? A legkitünőbb kormány is alamizsnákból tengeti az életét s legönzetlenebb akciói megvalósításához is lopkodnia kell az alkalmakat. Minden ambíció a közös költségvetés vasfalain zuzódik össze s a legprivátabb belső ügyeinkbe is beleszól az osztrák érdek. A mi egész alkotmányosdink naiv mese, amelynek már csak éppen mi ülünk fel. A külföld tisztában van a mi önállóságunkkal. A kormányok élete addig tart, amíg ez Bécsnek kényelmes. A legelső konfliktus a magyar és az osztrák érdek közt a magyar minisztereknek szegi-a nyakát. S ilyenkor beszélnek a magyar érdekek védelméről!

Kicsit keserű volt a kegyelmes ur s ezt a hangulatát föltétlenül méltányolni kellett. Pénteken délben megint találkoztam vele a Lánchíd körül. Amikor meglátott, szó nélkül kivett a zsebéből néhány bécsi lapot, amely a készfizetések felvétele miatt már a magyar kormány bukását jövendőli meg.

— Emlékszik, mit mondtam magának? — kérdezte. — Törvényes jogunk érvényesítését sürgeti a kormány, amelynél kívánatosabbat csakugyan nem képzelhet el a bécsi vágy s már halálhíret költik. Hát érdemes magyar miniszternek lenni? S lehet magyar politikát csinálni?...

*

Körülbelül ugyanezeket jelentette ki a napokban Polónyi Géza is.

— Óh, senki nem tudja, — mondta nekem — miért kellett távoznom a miniszteri székből. Azt a csuf hajszát csak ürügynek inszczenirozták ellenem. Ön megirhatja: *Polónyi megbukott, mert nem engedett a negyvennyolczból...*

— Talán a részletekből valamit, képviselő úr?

— *Csak a halálom után!* — felelte a volt igazságügy-miniszter. — Minden papíron van, nincs elfeledett nüáns sem. Ilyen olvasmányt ugyis keveset kapott még a világ...

Egyébként Polónyi Géza igen hős szemmel nézi a jövendőt s szerinte történelmi idők következnek.

— Bécsből mindent kérnek majd és nem adnak semmit! — mondta látnoki tekintettel. — Rosszabb idő szakadhat reánk, mint amilyen Mohács után sorvasztotta az országot. Én látom, mire készült Bécsben az abszolutizmus!

— S mi a segítség?

— A nemzetet fel kell rázni letargiájából. A nemzet alszik most s a vezérek nimbusza kopott. Nagy ellenzéki erő kell Béccsel szembehelyeznünk. Én remélem, hogy sikerülni fog a most még széthúzó energiákat egyesíteni. De hisz, emlékszik, én hetedmagammal is megakasztottam az országgyűlést Bánffy bukása után!

Annyi bizonyos, hogy valami van a levegőben, mert *Polónyi Géza* nem készülődik hiába!

*

Egyelőre csak legendák keringenek. A kormány és *Tisza István* viszonyát feszegetik mindenünnen. Az bizonyos, hogy a geszti vezér szerepe annyira exponált, hogy a párt már minden apróság miatt hozzászalad véleményt kérni. Személyes kérdéseket sem intéznek el az ő megkérdezése nélkül. Azok szerint, akik a fű növést is hallják, ez kényelmetlen Hédervárynak, aki úgy szeretne volna megoldani a kérdést, hogy *Tiszát* bevonja a kabinetbe. A mód is megvolt erre: a közös számvevőszék elnöki állása üres és az egyik miniszter hajlandó is lett volna meghozni az áldozatot s átmenni *Rakovszky* örökébe, hogy *Tiszának* helyet engedjen.

De *Tisza* tudni sem akart a dologról.

— Én már csak közkatona maradok! — hajtogatta.

A sok kapacitálás után, hogy a párt érdekében cselekszik, végre hajlandó volt koncesszióra.

— Nem bánom, — mondta — belépek a kabinetbe. De csak a belügyi tárczát vállalom!

Ezt pedig Héderváry nem engedi a kezéből. És így az affér befejezetlen maradt...

Nem egészen bizonyos, hogy így történt a dolog, de az szemellátható, hogy a munkapárt belső élete nem harmónikus. Három ék van beléverve a kormányba: gróf *Zichy János*, *Lukács László* és *Székely Ferencz*. S körülöttük hullámanak a párt hangulatai. De *Lukácsot* a király tartja, *Zichyt* a trónörökös. *Székelyt* ellenben csak a saját egyénisége szögezi a miniszteri székhez. És éppen ezért könnyen megeshetik, hogy amint az a koalíciós kormány idejében történt, ebből a kabinetből is először az igazságügyminisztert léptetik ki, hogy helyet engedjen a tülekedők közül annak, aki a legügyesebb s a legjobban bír dolgozni a könyökével.

*

Mi lesz a pártönkivüli hatvanhetesekkel? A nyár elején befejezett dolognak látszott, hogy belépnek *Szell Kálmán* vezetésével a munkapártba. Ma már az bizonyos, hogy nem lépnek be. Politikai körökben ezt a hangulatváltozást gróf *Andrássy Gyula* befolyásának számlájára írják. Az alkotmánypárt egykori vezére egyenesen személye ellen való inzultusnak jelentette ki, ha a mostani helyzetben azok, akik eddig vele tartottak, a kormány támogatására sietnek.

— Nekünk nagy kötelességeink vannak, — mondta a napokban bizalmas társaságban — és a nemzetre kész szerencse, hogy azok teljesítése független helyzetben hárul reánk. Együtt maradunk s várjuk, mi következik...

A pártönkivüli hatvanhetesek most külön párt alakításán dolgoznak s az a tervük, hogy a delegációs ülészek befejezése után zászlót is bontanak.

—en.

Szép volt...

Szép volt haldokló ifjúságom,
Mind, ami most már odavan.
Szép volt a vadgalambos réten
A lepkét űzni boldogan.
Szép volt a küzdés, gond, verejték
És minden hónaposszoba,
Nagy akarások, büszke tervek,
Futó kalandok mámore.

Ma már ritkábban szedem rímbe,
Ha bánat ér, avagy öröm.
Az álmok kíncses kazettáját
Meg nem lopom, fel nem töröm.
Nyugodtabbak az éjszakáim,
Nincs szenvedély, árny nem zavar...
Csak a lelkelem lesz egyre árva
S nő lábam alatt az avar!

Nógrádi Pap Dezső.

Krónika II.

Waterloo.

— okt. 14.

Angolok, hollandusok, belgák és németek, könyomatós, gépirásos bulletinekbe ékelve, már ma azon tanakodnak, hogyan ünnepeljék meg 1915-ben, a száz esztendő évfordulón, Waterloo napját, minő emlékoszlopot állítsanak az elesetteknek, s hogyan enyésztessek el 1915 június 18-ikára a győző és legyőzött farkasszemű néző fogalmát? Ha minden áron szoborról van szó, a legcélyszerűbbnek látszik e napra a Hipokratizis monumentumát kifaragni, kezében óriási mérleggel, amely az ólmot és a pelyhet, a napot s az éjet, a hegyet meg a völgyet, egyformának jelzi. Mert csak így, az ellentétek tagadásával, a plus és a minus zsinórmértékének elhajításával lehet megmagyarázni, hogy Waterloonál ma már nincsenek győzők és legyőzöttek, nincsenek Napoleonok, Wellingtonok, Blücherek, s hogy e napon lagymatag kegyhelylyé válhat a véres csatamező.

Waterloo kemény rögeit aligha lehet kényelmes, udvarias és kendőzött kiegyezések formáiba kényszeríteni. Waterloonál az egyesült hadseregek győztek, halomralökték Napoleon utolsó, kétségbeesett erejét,

megsemmisítették lerongyolódott birodalmát. A dicsőséges gárda, Austerlitz, Wagram, a grand armée, Brumaire 19., 1804 december 2-ika mind pelyhelyként szállnak tova, és Lipcse véres visszfényében megjelennek a Bellerophon ködös körvonalai. Ha valahol, úgy Waterloonál látunk győzőket és legyőzöttet, ha valahol, úgy itt domborodnak ki az ellentétek völgy- és hegyhullámai, itt dől el Európa sorsa. Wellingtonnak és Blüchernek nincs mit szégyenkezniök: megnyerték a csatát és kiirtották a körzikait a föld színéről.

Hipokrizis azt hinni, hogy a belga sikon a napoleoni idők befejeződtek, s hogy e korszakot balletszerű apoteózissal, égbeszálló angyalokkal, a Béke nemtőjével és a szférák zenéjével zárhatjuk le. Waterloo nem bűnhődés, nem vezeklés, amely a kis káté szerint jóvá teszi az elkövetett hibát és kegyeletes fátylat borít a multakrá. Ebben a színben tüntetni föl a császár alakját bántóbb, mint nyíltan bevallani, hogy 1815 június 18-án a francia hadsereget jóvátehetetlen, rettenetes és lealázó vereség érte. Csak a büntetőtörvénykönyv vagy a költői igazságszolgáltatás láthat okszerű és megkívánt point-t Waterloonban; a történetíró, az ember, a nagy lángelmék csodálója nem fogja elhinni, hogy a császár a belga csatatéren expiált és abszolúciót kapott. Az ő erényei nagyobbak, az ő bűnei hatalmasabbak, semhogy a csirkelopások és kapczabetyárságok szabályait és logikáját megtűrnék. A jóakaratu elnézés, a szuverén megbocsájtás, amely 1915-re készül, lenézése a császár emlékének és olyanformán hat, mint a házitolvaj ellen beadott följelentés kegyes visszavonása.

Sajátságosan érdekes a Napoleon alakja, amint e sok apró lekicsinylésen, a madame Remusat-k, a Taine-ek, sőt a Metternichék és Ebelingek bodzagolyó-sortúzen, sárbombáin kócsagként tud átsiklani; tollairól lepereg a sár, és lebegése, mentől több ólmot akasztunk rá, annál biztosabb, megkapóbb. A többi nagy ember alakjai: a Caesaroké, Nagy Károlyoké, Nagy Sándoroké, Nagy Frigyeseké, mentől messzibbre tűnnek a mult utain, annál hatalmasabbaknak, tisztábbaknak, erősebbeknek tetszenek. A patina eltörli róluk a kicsinyesség, az emberi gyöngeség, a hétköznapiság vonásait, s csak a stilus komoly méreteit láttatják. Ezzel szemben Napoleon alakja látszólag mind kisebb lesz előttünk a még folyton felbukkanó memoire-ok, a magánlevelezések, az interieur-kutatások révén. Ma benső élete a legapróbb részletig megállapítva áll előttünk; tudjuk, hány porcellánvázát csapott a földhöz, hogy félt magát mással megborotváltatni, hogy szeretőit rongyként dobta el, hogy sok eau de cologne-t fogyasztott, hogy az ortográfiairól sejtelve sem volt, hogy ügyetlen inasait hátba rugta. Madame Remusat még azt is följegyezi, hogy a császár legtermészetesebb emberi szükségletei elintézésénél nem volt tekintettel a jelenlévő hölgyekre. És mi e belterjes ösmertetések eredménye? A császár alakja mentől kisebb lesz e leírások révén, mentől gyakrabban tér vissza a mult Walhallájából az élet boulevardjaira, mentől alacsonyabb koturnusra és mentől törekenyebb alapokra jut, annál közelebb

férközik hozzánk, annál érthetőbbé, annál emberibbé válik a maga bűneivel és erényeivel. Látjuk, hogy ő is csak olyan, mint mink vagyunk, husból, vérből, sőt helyenkint csepüből alkotva, érezzük, hogy nála is, nálunk is, a szellem, az erő független a testi nyomorúságunktól, a lelki botlásainktól, a köznapi élet olcsó mázától, s ez bizonyos bátorságot ad mindannyiunknak küzdelmeinkben, elnézővé tesz a tulajdon és mások eredendő vagy szerzett hibái iránt. A bűnök egy nagy emberre akasztva, nem azt teszik kicsinyné, hanem maguk válnak azzá. A Napoleon szellemi ereje és a testi hibák közti harcban az utóbbi fogja a rövidebbet huzni.

De a degradált és mégis imperatori Napoleont akár a hibák szempontjából is megítélhetjük, anélkül, hogy alakja vonalnyit is sülyedne, sőt pályájának hullámvonala így érthető meg legjobban.

A krisztusi törekvések harmónikusán gótikus vonalai ebben a három szóban csucsosodnak ki: »bocsáss meg felebarátaidnak«. Az emberi gyarlóságnak ez a békés, de kényszerű bevallása. Gyöngék vagyunk, tevékenységünk határai kicsinyek, nem tudunk a rögtől megszabadulni. E szomorú tanulságot a vallás depresszió helyett az emberszeretet fehér mezébe öltözteti, s ezzel az erkölcsi világrendnek, a társadalomnak, a hitnek és a céljainak tul törekvő akaratnak egyforma ápolónői szolgálatot tesz.

Véres csaták gőzében, emberfeletti akarata daczos előretörekvésében, lángelméje fényében Napoleon karrierje ugyanezt a fanyar végeredményt hozza meg. Ő is ott végzi, hogy gyarlók vagyunk, pedig az Ember testi és lelki mechanikájának, kapacitásának nincs a világon élénkebb és érdekesebb példája a Napoleon pályafutásánál. Vendemiaire 13, az olasz hadjárat, Marengo, az első konzulság, a császárság megalapítása, Austerlitz, Wagram, főleg pedig a »száz nap« mind csodaszerű megnyilatkozása az emberi erőnek, észnek, akaratnak, amely édes mindannyiunk tulajdona, egyformán hozzáférhető koldusnak, királyfinak. Hatalmasabb erőpróbát, mint amit Napoleon a földön bemutatott, elképzelnéni nem lehet; a kaukázusi fajnak az ő sápadt, egyenes vonalú, ideges arcza az igazi típusa, nem az a szőke szakállu, fürtös haju, arányos orru, kékszemű Oberlehrer, akit az etnográfiai típusok iskolai táblázatairól ösmerünk. Napoleonban földi energiánk maximumát kell látnunk, s ami alakját közvetlenné teszi, az, hogy küzdelmei a mi mindannyiunk életküzdelmeivel azonos forrásból: az előretörekvésből, a cselekvésre való vágyból, a makacs akaratból, a tehetség kardcsörtetéseiből táplálkoznak.

Ha e ragyogó exponensünknek is megvolt a maga Berezínája, Lipcseje, Waterloója, ez ujra azt bizonyítja, hogy: mindnyájan törekenyek vagyunk, mindnyájan ki vagyunk téve a sors forgandóságának, iparkodásaink végesek. Elnézésre szorulunk, hibáink ledöntik erényeinket; a mások lagymatag bocsánata fontosabb fiziológiai tényező, mint a tulajdon akciónk. Az emberi lét hullámvonala völgyben fejeződik be, s fölötte a

rezignáció, a megadás halvány csillaga ragyog. A sors is ezt az irányt jelölte ki, amikor az élet határkövéül a szenilis, fáradt és mindent megértő, mindent megbocsájtó, reményeiről lemondott aggságot állította oda, nem pedig a céljait elért, az eredményeire büszke és csatára kész férfikort.

Waterloo tehát előrelátható volt a földi keretekkel daczoló Napoleon karrierjében, és szorosán beletartozik élete, küzdelmei, halandói törekvései megértésébe, az emberi erők természetrajzába, úgy mondhatnók elliptikus pályájába. A császár pályája természetes határkö, amely élesen mutatja, meddig merészkedhet el az emberi akarat; mintegy manométere az emberi képességek feszerejének. Bukása a belga csatatéren mindannyiunk bukása, halandó voltunk beösmérése, erőink véges voltának megpecsételése. És ha ehhez hozzáteszszük, hogy a waterlooi ütközetet a császár főleg azért vesztette el, mert aranyere rettentően kinozta: az emberi törekvések nagyságát már csak egy lépés választja el a kómikum határvonalától.

Ahogy Napoleon sikereinek fölfelé irányuló vonala buzdítólag hat minden tehetséges emberre és kicsiklandozza belőle az energiát, úgy csillagának lehunyta is meghozza a maga hasznát. Látva, hogy az emberi erő e kiváltságosa szintén csöddel végezte, megvigasztalódhatunk, ha a magunk kisebb arányu iparkodásai sem jutnak mindig babérhoz, nem mindig mentek a kudarczoktól. Mindenesetre olcsó és higlevü végkielégítés, de — emberi és talán keresztényi is. A pozitívum tanulságait nem nehéz levonni, a művészet éppen az, a negativumból levest főzni.

Waterloot tehát, belgák, hollandusok, németek, angolok, hagyjuk meg Waterloonak, a napoleoni idők komor és szomorú jelzőoszlopának. Ne mossuk el a hozzáfűződő reflexiókat és ne csonkítsuk meg a császár emberi életének bizonyítékait. Akármily magas diadaloszlopot is állítsunk — és méltán — Blüchernek és Wellingtonnak Waterloonál: Marengót, Austerlitzet, Wagramot árnyékba úgy sem borithatják, aminthogy el nem feledtethetik, hogy a császár minden porczikájában ember volt. Sőt ezt talán Waterloo domboritotta ki legjobban, s neki köszönhetjük, hogy Napoleon, ócska, szürke köpönyegében még ma is itt jár köztünk és mindenkinek tanítója, felebarátja, buzdítója és vigasztalója.

Syrion.

Az ember nem lehet elég óvatos az ellenségei megválasztásában. Egyetlen bolond ellenségem sincs. Mindegyiknek van bizonyos észbeli ereje, ennél fogva mind megbecsül engem.

*

Egy gondolat értékének semmi köze ahhoz, hogy őszintén beszélt-e, aki mondta.

*

Jobb szeretem az embereket, mint az elveket, és jobban az elv nélküli embereket bárminél a világon.

A kantin.

Irta: FRISCH EFRAIM.

(2)

— Persze, tudni kell a módját, hogyan beszéljen az ember velök!

— Otthon odaadom azt a papirost az asszonynak és ő olvassa, — mert olyan esze volt ám, hogy férfinak sincs külön — és egyszerre csak olyan fehér lesz az arcza mint a fal és az egész teste remegni kezd és egy szó sem bir kijönni a száján. — Az Istenért, Séva, mi baj? — kiáltok én és vízért szaladok, egy pohár vizért. — Jaj nekem! — kiált ő és az ujjával kopogtat a papirosra — és te már aláírtad ezt? — Hát nem tudod, mit irtál alá? — És jön a sógor és fölteszi a pápaszemét és elolvassa az írást. Mit gondol, mi volt abban? Hát az volt, hogy a kantinban nőszemélyt tartani tilos.

— Hogyan? A saját nejét.

— Azt sem szabad! Sem sajátot, sem idegent. Nem szabad és vége! Csak kivételesen és csak egy-egy napra szóló engedelemmel léphet be oda nő. Benlakás szóba sem kerülhet. Meg tudja érteni ezt a csapást?

— Micsoda kérdés! Ilyen üzlet szony nélkül! Hát persze olyanok azok az urak. Először: ide a pénzt! Aztán: ez is tilos, az is tilos!

— És én akkor még nem is igen tudtam, hogy kell azokkal az emberekkel beszélni. Aztán meg férfi, ha ért is az üzlethez, egymagában hogy győzze vezetni? Hát még ha sohse foglalkozott ilyesmivel!

Két szoba volt ott meg konyha; szebb, jobb lakást nem is kívánhattunk volna, — és egyszerre — no, úgy voltam, mintha fejbeverték volna. És az asszony csak jajgatott a fülemben és a sógor ide-oda szaladgált, mindenfelé kérdezősködött, nem lehetne-e változtatni a dolgon? És egyesek azt mondták: új intézkedés kellene. És mások azt mondták: nem törvényes intézkedés az! És végül is mindenki csak a vállát vonogatta. Amit egyszer aláírt az ember, az alá van írva — és hiába minden. A hadsereggel nem lehet tréfálni. — Eredj a főhadnagyhoz — mondják — és beszélj vele, — hátha — — De bizony én a világ minden kincséért sem mentem volna el hozzá! Mit mondott volna? — Már is baj van veled? Még be sem hurczolkodtál és már zavarogsz? — És bizonyára kilökött volna az ajtón. — Keserves nap volt az. És másnap reggel át kellett volna venni az üzletet! Egész éjszaka le nem hunytam a szememet, esküszöm magának, és csak gondolkoztam, gondolkoztam és még sem birtam ki-gondolni semmit. Hajnalban fölkeltem és elmentem a kaszárnya felé, hogy ne kelljen az asszonynak a szemébe nézmem. És ahogy arrafelé ödöngök, hát csak hozzák a holmit, mindent beraknak és én csak nézem és fel s alá járkálok, a fejem úgy zugott, mint valami malom. Mit csináljak, Istenem, mit csináljak?

— Hát bizonyára a főhadnagyhoz ment és beszélt vele.

— Azt hiszi? Nem. Egészen másképp történt. De azt senki sem birná kitalálni. Figyeljen hát ide! Már be akartam zárni a kantin, hogy a városba szaladjak, hátha találok ott valami bölcs embert, aki jó tanácsot adhat, amikor, gondolja csak, előttem terem az asszony, a karján a gyerekekkel úgy jön be a kantinba és elsiel mellettem és egy szót sem szól hozzám, csak megy be a lakásba és körülnézeget. Én úgy álltam ott, mint valami kőbálvány. Első pillantásban meg sem ismertem őt. Hiszen olyan volt, mint valami falusi keresztény asszony. Piros kendő a fején, himzett ingujj a karján. — Mi történt veled, Séva? — kérdezem — ments Isten, megháborodtál talán a te elmédben? Hiszen

minden pillanatban betoppanhat a főhadnagy ur. — Akkor te csak jól fogd be majd a drága szájadat, — mondja — vagy bujjál akár a pad alá miattam. — És leteszi a gyereket és rendezkedni kezd és szép sorjába állítja a poharakat.

És csakugyan, akkorácska időbe sem telt, mint ahány pillanat kell most az elmondására, már betoppant a főhadnagy. — Na, Izsák, — mondta — szomorú zsidócska, hadd lássuk a palotád termeit! — De amint átlépi a küszöböt és megpillantja az asszonyt, visszafordul hozzám, így csinál az ujjával és aszondja: — Lám, lám, Izsák! Azért sirtál hát te már mindjárt tegnap. Nú, mi áll abban az irásban, amit oda adtam neked, hogy szépen megtanuljad? He?! — Én ijedelmemben mukkanni sem birtam. De amint észreveszem, hogy nem is kiabál, aszondom: Főhadnagy ur, kérem alássan, hiszen én tudom, hogy nem szabad...

Nem beszélhettem tovább, mert az asszony csak fogja a gyereket, fölkapja a karjára, odaáll a főhadnagy elibe, meghajtja magát előtte, mint valami paraszt-asszony és elkezd beszélni. Mit mondjak magának? Olyan én még sohasem hallottam. Hát hiszen tanult nő volt, sok könyvet olvasott, de hogy efféle tudjon, sohse hittem volna. — Nagyságos ur, — kezdte — már csak ismerjen irgalmat, ha másért nem, hát ezért a kicsi féregért, la, az ártatlanért! Idesanyja elutazott, magával nem vihette, én vagyok a dajkája, hova tegyem, amikor a gazduram is olyan nyomorultul gyámoltalan szegény. — De hát én nem is tudom azt úgy mondani, ahogy ő mondta. Ugy pergett a szájáról a szó, mint a gyöngy, egyik a másik után szépen; színész nő se tudná azt különbül. És milyen szaporán, mint a vízfolyás, úgy ömlött megakadás nélkül a mondókája; olyan mesét panaszkodt el ott a főhadnagynak, hogy annak, még ha kőből lett volna is a szive, meg kellett lágyulnia.

— Okos asszony! Nagyon okos asszony!

— A főhadnagy csak állt, állt és én láttam, hogy nem haragszik. Talán keresztül is látott a szitán, vagy nem látott, — mit tudom! Elég az hozzá, hogy csak pislant egyet én rám, pislant egyet az asszonyra, így csinál a szemével és aztán aszondja: — Igazán jó dajkára tettél te szert, Izsák; hűségesen szolgál és, teringette, szép is! Mit csináljunk? Nem bánom hát, egyelőre engedelem-levelet adatok neki. Te pedig irj kérvényt, így meg így, és hozd el hozzám, az irodába!

— Mégis csak jó ember volt az a főhadnagy.

— Jó ember? Valóságos apai jószág! A hetedik mennyorságban éreztem magamat. A kérvény kedvező elintézését nyert. Az üzlet megindult. Beleszoktam és egy-kettőre pompásan értettem hozzá. Azaz — én — én inkább csak úgy segédkeztem. A feje ő volt az üzletnek, és tíz keze volt neki. Ő vásárolt és ő adott el; tudta, kivel hogyan kell bánni, kivel kurtán, kivel szíveskedőn. És senkitől, semmitől meg nem ijedt, mintha csak ott, a kaszárnyában nőtt volna fel. Rászól például egy-egy katonára: Tedd ezt! Tedd azt! És úgy engedelmeskednek neki, mint valamely fölebbvalójuknak. És micsoda tisztaság! A főhadnagy ha vizsgálni jött, hát csak úgy tátotta a szemét, a száját. Mindig odaült melléje és úgy beszélt vele, mint valami urnővel. És az asszony csak úgy ragyogott az örömtől. A főhadnagy most már mindent tudott. Néha tréfálkozni is szíveskedett s úgy faggatott engem: — No, Izsák, mikor jön meg már az anyuka? — Én pedig aszondtam: Türelem, főhadnagy ur, türelem, majd csak megjön. — És ő nagyot nevetett és aszondta: — No hát, csak jelentsed tiszteletemet, ha irsz neki. — Igaz ugyan, hogy az asszony ekkor már szeszélyeskedni is kezdett és rám ripakodott néha: ne ácsorogj itt, ne tedd ezt,

ne tedd azt! — De hát bántam is én, még örültem, ha kituszkolt. Elmentem a városba, hol egyik, hol másik ismerősömhöz egy kis tereferére, vagy a templomba, mint annak előtte... Hiszen tudtam, hogy nyugodtan rábizhatom az üzletet —

A vörös most felkönyökölt, nagyot sóhajtott és így folytatta:

— Nem éltem-e úgy, mint a hal a vízben? De hát, akinek szerencsétlenség a sorsa, annak Isten egy szép napon odaküld a nyakára, — no mit gondol, mit küld oda? — hát egy új ezredest. Sovány volt az, mint a bot és hosszú is, mint a bot és olyan pofája volt, mint egy farkasnak. Az egész kaszárnya megbomlott körülötte. Nem ismert az különbséget, tiszt vagy közlegény: mindegy volt neki. Ugy megdolgozta őket, mint az egyiptomi fáráo a rabszolgákat. Ha valamelyik tisztal találkozik az utcán, akin valami rendelleneset vesz észre, vagy akinek az ábrázata nem tetszik neki, hát mindjárt: mars haza, vagy ennyi, meg ennyi nap árestom! Katonaember, félmérföldnyiről is ha megpillantotta, már reszketett tőle és igyekezett elkerülni őt. Ugyan ki ne reszketett volna egy ilyen szörnyeteg-től? És mi mindent ki nem talált! Éjnek éjszakáján riadót fuvatott. Az egész regiment kirukkol a piacra. Mindenki azt hiszi, itt az orosz a nyakunkon. Pedig hát semmi baj. Csak ott kell állniok teljes fegyverzetben reggelig, ő végigmustrálja az egész ezredest, külön-külön minden egyes embert tetőtől-talpig megvizsgál és aztán visszaküldi a kaszárnyába őket, és a félregiment csupa büntetés. — És hogyan élt az az ember! Csöppet sem uri módra. Kétszobás lakása volt valahol a város végében, egészen egyedül lakott, még a legszegényebb napszámos is különbül lakik. És ahol legkevésbé számítottak rá, ott termett. Bolond az, mondta mindenki. Mert hiszen, mi haszna van belőle? Az egész városban senki sem mert ránézni, ha végiment az utcán. Mondhatom magának, a kaszárnyában állandóan olyan volt a hangulat, mint valami keserves böjtnapon. A kantine üres volt, az üzlet pangott. És én még hálát adtam az Istennek, hogy nem háborgatnak. Ugy éltem folytonos rettegésben és ahányszor csak láttam az ablakon keresztül, hogy végigmegy a kaszárnya udvarán, hát kirázott a hideg. — Egyszer aztán késő este — már éppen zárni akartam — hirtelen csak föl pattan az ajtó és becsördít szobánkba az ezredest, mint az istennyila. A főhadnagy meg az őrmester mögötte lépkednek és integetnek nekem. De én nem értem, mit akarnak. Ő rá se néz az emberre, egy árva szót se szól, hosszú lábaival végigsiet az első szobán, be a másikba és a konyhába, gyorsan mint az ördög és amint visszajön, megáll, megfordul s szinte sikitó hangon, valóságos gyerekhangon kérdezi: Hát ez a nő mit keres itt? — Az asszony úgy ül ott valósággal holtra váltan és nekem is megbénult minden tagom. A főhadnagy mintha nyársat nyelt volna, csak áll mereven és az arcza kékül-zöldül, aztán halkán mond neki valamit, nem értem mit. Az őrmester előhossa a könyvet és meg akarja mutatni neki. De ő csak legyint a kezével és már künn is van: mindössze ha két perczig tartott ez a komédia, de nekem még három mulva is a torkomban kalapált a szívem.

Másnap jön a főhadnagy. Én elébe szaladok és kérdezem: Nú, mit mondott az ezredest ur? — De a főhadnagy hirtelen csupa szigorúság és rákezd: ezt nem szabad, azt nem szabad, ezt így, azt úgy, mert az előírás ez meg ez — és egészen új dolgokkal hozakodik elő. — Az asszony engem félretuszkol, bemegy vele a másik szobába és ott tárgyalnak aztán csendesen. Én fogom magamat és elszaladok az imaházba és mire visszajövök, már meg is érlődött a tervem. — Mit végez-

tél hát a főhadnaggyal? — kérdeztem. — Semmit! — mondja ő haragosan. — Mi közöd hozzá?! — Séva! — kiáltok én — nú, hát élet ez így? Örökös aggodalom és rettegés! És tudhassuk-e, hogy annak a bolondnak mi minden nem jut az eszébe még? Tudod mit? Ha akkoriban annyian törték magukat ezért az üzletért, hát majd csak akadna most is valaki, aki átvegye. Ha akarod, elmegyek az őrmesterhez és beszéllek Joellé is. — De látta volna csak! — Valósággal az arczomba ugrott, mint a veszett macska. Ajaj, a sorsát senki sem kerülheti el. — Az Istenért, Séva! Hát hozzánőttünk mi ehhez a kantinhoz? — kérdelem. — En nem megyek el innen, én nem megyek el innen! — kiáltja vadul és elkezd sirni és rámripakodik: A te pofádát pedig nem akarom látni! A te buta beszédeidet nem akarom hallani! — És ilyeneket kiabál nekem.

— Baj, baj! Asszony ne becsmérelje az urát!

— De hát mit tehettem volna? Nem vagyok veszedős természetű. Érti? Sokkal szelidebb szívű vagyok. — Séva, — mondok hát — mért vagy te olyan haragos? Hiszen csak úgy gondoltam, mit tudom én, hogy hátha te is jobbnak tartanád, — de ha nem, hát nem, — akkor hát nincs lakodalom! Isten majd csak megsegít. — De az asszony csak félrefordul és hallgat. — Az őrmester később elmondta nekem, hogy az ezredes megjelent az irodában, előadatta az én kérvényemet, de egy szót se szólt. Mikor aztán elmúlt egy hét és még egy és semmit sem hallottunk a dolog felől, úgy éreztem, mintha nagy kő esett volna le a szívemről. És így szóltam magamhoz: hát van-e a világon üzlet gond nélkül? Ezzel az üzlettel hát ilyen gondok járnak.

Husvét előtt berukkoltak a rekruták, az üzlet javult és a főhadnagy megint csak olyan volt mint a kezes bárány. Mondom magának, az az ember apai szívvel volt irányunkban. Igaz ugyan, hogy most már nem tréfálkozott, mint azelőtt, nem is nevezgetett már Izsáknak, sőt néha nagyon haragos is volt és le is szidott. De én megértettem: nú, hát bizonyára neki sem csupa öröm az élete. De mihelyt az asszony a másik szobába ment vele és csak egy szót szólt neki, mindjárt rendben volt minden, megtett érettünk mindent, amit csak tehetett.

Vagy nyolcz nappal husvét előtt egyszer csak jönnek a zsidó rekruták és mesélik: az őrmester aszondta, senki se kap husvétit szabadságot és szabadságot még csak kérniök sem szabad. Az ezredes hallani sem akar róla és mindenkit megbüntet majd, aki efféle kérelemmel jelentkezik. Én aszondom nekik: de hiszen eddig sohasem volt az így és ez nem is törvényes dolog! — Pedig hát — mondják ők — a rabbi is közbenjárt már, de az a vad bolond azt üzente: ha a zsidó rekrutáknak nem tetszik a kaszárnnyakoszt, hát ne egyenek belőle, nem bánja, ha a városbeli hitsorsosok beküldik az ünnepi cledelt a kaszárnnyába, de szabadságról, kimaradásról szó sem lehet. — Nú, — mondok én és igazán megfájdult a szívem, mert hiszen mind oly jámbor, istenfélő emberek voltak — ez ellen, úgy látszik, semmit sem lehet ám tenni! Ha ez egyszer nemet mond ez a Hámán, hát örökre áll az a nem!

Este megint csak eljönnek hozzánk és mondják: Gyűjtöttünk egy kis pénzt és a rabbi is fog küldeni. Tudják mit, készítsék el nekünk az ünnepi lakomát, itt a maguk szobájában és mi megfizetünk érte tetszésük szerint. — Az asszony aszondja: Jó, — és ők megvigasztalódnak. Én is nagyon örültem. Bevásároltunk mindent, ami jó: halat, csirkét, tojást, zsirt, vörösbort, palesztinait; édes pálinkát, szerecsendiót és mogyorót; külön edényt és poharakat. A városból is küldtek mindenfélét. Nagy munka volt, azt se tudtam, hol áll a fejem, de hát már csak nyélbe kellett ütünk

azt a lakomát. Ahogy a városban járok, hát találkozom az egyik utczában az anyámmal. — Hallom, — aszondja — mennyi dolgotok van a rekrutákkal. Hogyan győzhesse azt Séva egymaga? Tudom, ügyes asszony, de hát még sincs száz keze. Chane és Peszje egész nap tétlen ülnek otthon, semmi dolguk. Mert hiszen ahogy én ünnepek, — jobb arról nem is beszélni! Amikor még a te szegény apád élt, én is tudtam, mi a husvét, de most?! — Hát legalább nálatok segíthetnének és istenes dolog is, ha azoknak a szegény rekrutáknak az ünnepe körül ők is fáradoznak kicsikét. Sévának is bizonyosan jól fog esni, ha lesz valakije, aki a kezére jár. — Jó, — mondok én — hát csak jöjjenek el. — Délután engedélyt szereztem számukra és Chane meg Peszje ott maradhattak nálunk estig. Kicsit segítettek, kicsit nevetgéltek, dalolgattak és ahogy már a leánynép szokta, ki is kukucsáltak az ablakon. Az asszony boszankodott és alig várta, hogy elmenjenek. — Kell is nekem az ilyen segítség! — mondta, amikor elmentek. Másnap, nem volt ugyan már oly sok a munka, mert aznap este már kezdődött az ünnep és minden készen volt, a leányok megint csak eljöttek. A belső szobában már szép fehéren megterítve az asztalok, a sarokban egy kosár kovásztalan kenyér, kis hordó jófajta nedű, a vörös leves; a gyertyatartókban gyertya. Délben ott járt a rabbi és az előljáró, mindent megnéztek, megvizsgálták és nagy megleléssel mentek el.

Odakünn gyönyörű volt az idő. Sütött a nap, a hó olvadozott. Meleg napok jártak már akkoriban. Én pedig csak föl és alá sétáltam a szobában és egészen megelégedtem arról, hogy tulajdonképpen hol is vagyok. Mit mondjak magának? — egyszerre oly jól éreztem magamat, oly ünnepélyesen, mint valamikor régen, amikor még az édesapám asztalánál ültem. Minden gondomat, oj, ott olvasztotta künn a havon a meleg napocska és én csak reménykedtem, — mert hiszen mi az ünnep? — Nú, hát nem mondja-e az irás: megszabadítlak a szolgaságból és viszlek szabadságra, a sötétségből nagy fényességbe viszlek. — Napnyugtakor meggyújtottam a gyertyákat. A rekruták beszállingóztak egyik a másik után és leültek szép csöndesen. Egyik imádkozik, a másik beszélget és valamennyien kissé szomorúak és belebámészkodnak a gyertyák lángjába. Hiszen nem csuda, szép és jó ugyan minden, de hát még sincsenek otthon! — Chane és Peszje is ott ülnek és zümmögnek, ahogy otthon szokták. — Chane, — szólok a hugomhoz, mert szerettem volna, hogy a hangulat kicsit vidámabbá derüljön, — élénkelhetnéd a Szulamit énekét. — Chane énekel. A hangja olyan mint az arany és Peszje is énekel és valamennyien hallgatják és örvendeznek. Aztán mindnyájan élénkeljük az ünnepi énekeket, ahogy a törvény előírja. Majd pedig jön az asszony és hozza az ételt. — Chane, Peszje, — szól rájuk — öltözzetek s menjetek haza! Későre jár az idő! — Hát baj az? — mondja Chane. Mit kergetsz úgy minket? Nem tetszik neked, hogy egyszer mink is örülünk az ünnepnek? — Nem bannám én, — felel az asszony — csak ne felejtsetek, hol vagytok! — És Peszje rászól: — Mit? No lám, mennyire aggódol miattunk! Pedig hát csak egy szót kell szólnod a főhadnaggyal! — Az asszony nem felel, kiszalad és becsapja maga mögött az ajtót. Én utána megyek. — Séva, — mondok — igazán, legalább az ünnepet nézd és ne veszedkedjél. Gyere be és egyél és légy vig. — Hát csak ülted fejedre a szerencsétlenséget, — mondja — majd megjárom még, de nagyon! — Oj, mennyire igaza volt neki! — Mit meséljek még sokat?! — Asztalnál ülünk még, egyszerre csak fölpattan az ajtó és bekiált az őrmester: jön az ezredes! — És alig hogy megértettük a figyelmeztetést,

az ezredes már benn volt a szobában. — Kik ezek a leányok? — kérdezi. — A testvéreim — mondok, de alig birtam kinyögni a feleletet. És ő csak rámpillant olyan szemmel, mintha keresztül akarna szurni és kérdezi az őrmestert: — mikor ér véget a zsidóünnep? — Holnapután — mondja az őrmester és reszket. — No hát, — mondja az a kutya — holnapután a kantin üres legyen. — És mielőtt még kinyithattam volna a száját, már el is tűnt, mintha a pokol nyelte volna el.

— Gonosz egy kutya!

— Micsoda husvét volt az! — Szaladtam ide, szaladtam oda, egyik embertől a másikhoz: segítetek, zsidók, segítetek! — Az előljáró, amint jelentkezem nála, ágyban fekszik. Nem egészséges. — Az Istenért! — kiáltok — hogyan engedhetik meg ezt?! Hiszen ez gyilkosság! Tönkre jutok, koldulni mehetek! — Izsák, — mondja ő — higgye meg nekem, én már sok mindenféle nagy urral beszéltem, igen nagy urakkal is és tekintélyes ember vagyok, de hogy azzal az emberrel beszéljek; nem! Az életveszélyes dolog! Azt maga nem kívánhatja tőlem. Küldjön engem — mondja — a császárhoz és én elmegyek, de az ezredeshez nem! Még ha ezt a szobát egészen a mennyezetig tölti is arannyal nekem, még akkor sem megyek! Aztán meg lássa, beteg is vagyok, halálom lehetne az. — De hát mit csináljak? Mit csináljak? — siránkozom én. — Semmit se csináljon, — mondja ő — várja meg a holnaputánt. Jobb, ha nem küld a nyakára, magától talán inkább észretér. A sok beszéd csak még jobban felbőszítené. Már csak olyan ember az. — Elszaladok egyik rokonomhoz. Tanult ember és mindenben járatos. — Ujságba teszem, — mondok — hiszen mégis csak hallatlan dolog az! — De a rokonom még sőt szór az én sebeimre. — Ugy kell neked, — mondja — ha a szabály határozottan tiltja, hát nem lett volna szabad megengedned, hogy a lányok ott maradjanak! — De hát lehet-e joga neki engem csak úgy se szó, se beszéd, egyszerűen kidobni az utcára? — kérdeztem. — Azt nem tudom, hogy van-e joga, vagy sem, — mondja ő — pöröld be, majd megtudod. — És így mindenki mást-mást mondott, míg nekem golyó volt a hasamban! — A kaszárnyában igazán sajnáltak, — a tiszték valamennyien részvétellel néztek rám, sirt az egész regiment.

— Nú és a főhadnagy?

— A főhadnagy? Ajaj, hol volt a főhadnagy? Két napig is szaladgáltam utána, hogy beszélhessek vele. Az irodában azt mondták, hazament; a lakásán azt mondták, az irodába ment. Csak akkor láttam végre, mikor megtörtént már a szerencsétlenség.

Az elbeszélő most felült. Az emlékezés, úgy látszott, rendkívül felizgatja.

— Később százszor is vádoltam magamat: hátha, — talán ha nem szaladgálok annyit ide-oda, ha inkább otthon ülök és az asszonynyal szépen meghányomvetem az ügyet, — hátha? De hát ki gondolta volna? Ünnep másodnapján délután, amint hazajövök, még ott ül az ablaknál, egészen csendesen, még csak meg sem moccan. Igaz, féltem beszédbe elegyedni vele, hiszen kicsit magam is hibásnak éreztem magamat. De mikor látom, hogyan ül ott, mintha kőből volna, hát egyszerre csak olyan furcsa érzés támad a szívemben és hozzá lépek. — Séva, — mondok — beszéltem még az őrmesterrel és tudakozódtam, mi lesz velünk. Az ezredestől eddig még nem kapott utasítást. Nú, hiszen hátha csak úgy dühében mondta akkor az ezredes, hogy kilakoltat minket, mit tudom én, azóta talán csak mégis meggondolta a dolgot és nem teszi. Mit gondolsz te? — Hát, — mondja ő — lesz ahogy

lesz. Mit akarsz tőlem? — Jó volna talán, — mondok — ha átöltöznél és elmennél a főhadnagyhöz? Hiszen mindig olyan jól tudtál beszélni vele. — Ekkor egyszerre felém fordítja az arcát, olyan furcsán mereszti rám a szemét és nem felel. Nú, — kérdezem — hát nem mégysz? — Nem! — mondja és megint csak kinéz az ablakon, — én itt maradok! — Jó, — mondok — én most elmegyek imádkozni és ha visszajövök, meglássuk, mi lesz. — Elmentem és ő még csak rám sem nézett. Csak ott ült és nézett ki az ablakon.

Még az imaházban vagyok, amikor jön egy fiú és kihív: hamar menjek haza! — Mi baj? — kérdezem, de az csak szalad előre. Ahogy megérkezem, oj, hát ott áll már az udvaron, gondolja csak, ott áll már minden holmink össze-vissza: asztal, ágy, szék, edény! És a katonák hordják ki a kantinból, ami még hátra volt. A gyerek ott áll és pityereg, az egyik rekruta a kezénél fogja. — Hol van Séva? Hol az asszony? — kérdezem. — Senki sem látta. Beszaladok. A küszöbön találkoztam a főhadnaggyal. Nyel egyet, mintha ivott volna és csak elsiet mellettem, rám sem néz. Az első szoba már üres, a másikban még katonák tesznek-vesznek. — Hol az asszony? — kérdezem. Nem felelnek. Bemegyek a konyhába. — Óh — ott — a falon — egy kampós szögére akasztotta föl magát. És hideg volt már, egészen hideg.

— Irgalmazz nekünk, irgalmas istenünk!

Sokáig hallgattak most.

Végre megszólalt a vörös:

— Nú, és bepörölte az ezredest?

— Hát volt nekem pénzem a pörösködésre? És hiába is pöröltem volna be. Mikor Bécsbe mentem, fölkerestem a képviselőnket. Földim. Nagyon barátságosan fogadott és elkövetett volna mindent, de hát semmit sem tehetett.

— Mit mondott?

A fekete nagyot ásított és megint ledőlt.

— Azt mondta, hogy nekem egyáltalában nem is volt jogom a kantinhoz. Az őrmesternek nem lett volna szabad a bérlettel rendelkeznie. Az ő koncessziója csak a régi kaszárnyára szólt, nem pedig az újra is.

Csönd lett. Nemsokára elaludtak, aztán egyik is, másik is nagyokat hortyogott.

(Vége.)

Saison.

Az igazság a kávéházban.

— okt. 14.

A Kisfaludy-palota ablakai a csendes, éjszakai Markó-utczába titokzatosan világítanak belé. Oda-fönn a Haverda Mariska pörét tárgyalják. A középső traktus nagy, de izléstelen ablakai mögé csak oda kell gondolni a nagy végtárgyalások rendes képét.

Az ablakok izzadnak, ebből következtetni lehet, hogy odabenn fülledt, rohadt a levegő. És egy ugynevezett elegáns asszony kalap nélkül komolyan, csüggedten néz maga elé. Az a két férfi, az a két souteneur, aki vele együtt akadt meg az igazságszolgáltatás hálóján, nem érdekel. Ismerem ezt a Pestre züllött vidéki tipust. La gueuserie départementale — mint a francia mondaná.

Hanem az asszony, a magyar Bovaryné — egy oktávval lejjebb, mint amaz a híres — még a Markó-

utczai, állami stilben épült nyerstéglás palotakaszárnyából is romantikusan világít ki. A népnek jó számítja van néha a regényhősök iránt. És ez a szabadkai véru asszony, aki élni szeretett volna jól, de a hozzávaló pénzt sárkánymódra dugdosta előle az édesanyja, nem a közönséges büntetett típusa. A legrosszabb esetben sárkány-anyának sárkány-leánya. De a Haverda Mária könnyelműségében, balekségében van valami megindító vonás. Biztos, hogy nem a pénzre fáj a foga, hanem arra az életre, amit a pénz nyújt. Ahogy az anyja kuporgatott, annyira értett ez a nő a pazarláshoz. És a nép Szabadkán is, Szegeden is ezért rajongott érte.

Itt lenn állok az utcán a nép között, amelyet nem engednek be. És megvallom, hogy ez a törvényszék, amely idelelnem nem unja meg az utcán való álldogálást, sokkal rokonszenvesebb előttem, mint az a tuczatnyi derék, adófizető polgár, akit a sors jelölt ki, hogy Haverda Mária jövőjéről döntsenek.

Szobájuk ott van a végtárgyalás termétől balra. Három nagy ablak, a gázlámpák sárga fényétől megvilágítva. Ide vonultak vissza. A fejük zug a sok beszédétől, amit hallottak. Az arcuk ki van pirulva, mert érzik, hogy amit most csinálnak, az érdekesebb, mint mikor a boltban strimpflit árulnak, vagy mit tudom én, más hétköznapon mit csinálnak. Valamennyi pesti ember, tehát ujságot olvas és jól tudják, hogy a sajtó nekiment a vidéki esküdteknek, mert fölmentettek egy gyilkost, aki megvallotta a bűnét. Velük ilyen vidéki naivság nem fog megadni. És mosolygok magamban azokon, akik még találgatják, hogy fel fogják-e menteni Haverda Máriát. A nép még az utolsó pillanatig is az ösztöne után megy és csodát vár.

Mialatt az esküdtek visszavonultak, a végtárgyalás egész törzskara átvonult egy közel lévő kávéházba, amely ugyan nem szerepel soha a kék aktapapirosokon, de annál többet az életben. Ezt a világot tudtommal még nem írta meg senki.

Pedig mennyi pikantéria van abban, hogy a komoly, klasszikus pózba meredt igazságszolgáltatás egyszerre csak letelepszik a márványasztalok köré, hová mindenkinek szabad a bemenet. A pinczerek sűrűve tolnak össze néhány asztalt és a társaság, amely ma az események középpontjában van, kényelmesen helyet foglal.

Az asztalfőn az elnök, a nyugodt, szimpátikus arcú Baloghy bíró. Gondosan nyirt bajusza, körszakállá öszbe csavarodik. A tapasztalatok e patinája nélkül nem lehetne elnök. Viselkedése a tapintatos, körültekintő emberé, és a jogtudományban való fölényét elárulja az a tisztelet, amelylyel jogászberek körülveszik. Mint minden idős emberben, egy kis asszonygyűlölet benne is megfogant. Haverda Máriának megtiltotta, hogy föltegye nagy, divatos kalapját, amely alól szívesen kaczerkódott a vidéki esküdtbírákkal, és amely talán arra is jó volt, hogy fontos pillanatokban árnyékba borítsa vonásainak áruló játékát.

Hajadonfőtt, nyílt homlokkal kellett Mária öngyűlöletének a bírái elé állni. Még a frizuráját is magának kellett rendbehozni. Sem fodrást, de még sütvösvat sem kapott a czellájába. Baloghy elnök egészen száműzni akarta a paragrafusok amugy is csavaros világából a titokzatos, csalafinta Éróst. A végtárgyaláson egyetlen nőnek sem adott belépőjegyet. Ez az erotikus színű pör tehát rideg, kemény, paragrafusba öltözött férfiak közt szenvedett ki, végképp.

Baloghy most egyszerre fölemeli a kezét és csönget. Nem az elnöki csengetyűvel, hanem a pakfong kávéskanállal. Nyomban odaugrik pinczér vagy hat. A társaság rendel és a szolgálatkész fecskéfarkak rohannak a konyha felé. Nincs az a szinigazság, amelytől meg ne éheznek az ember.

És elnök, szavazóbírák, ügyész, védők nekiesnek egy nagy aktusnak, amelyben nincs különbség ember és ember közt. A márványasztal alatt különböző potrohcskák domborodnak, az egyiknek elég két tojás pohárban, a másik lenyelne egy egész sült borjút, de amikor üt az órája, mindegyik egyformán követeli a maga kérlelhetetlen porcióját. Amíg ez a hasacska ott fog dobogni az asztal alatt, addig emberek leszünk mindnyájan és az igazságot csak emberileg fogjuk kezelhetni.

Szép a sziv, szép az etika, de az igazságszolgáltatás igazi órája nem üt, hanem korog. Nézem, hogy villannak meg az éhes fogak. Az ügyész épp olyan mohón harap bele a kenyérbe, mint a védő. És egyenesen drukkolok tőle, hogy mit esznek a szavazóbírák. Jaj, ha elrontják a gyomrukát a debreczeni kolbászszal és néhány órán át a legsötétebb színben fogják látni a világot. Akkor aztán nincsen kilenczvenkettedik szakasz, Haverda Máriát kötél nélküli, életfogytiglani fegyházra fogják itélni!

A szomszéd asztaloknál ujságírók iszszak a kávé levét. Csupa idegember, csupa mesterségesen fokozott kíváncsiság. A kenyérük hozza magával, hogy egy fokkal kíváncsiabbak, idegesebbek, érzékenyebbek legyenek az átlagnál. Az arcukra kiül az izgalom, az a törekvés, hogy a lapjuk számára mennél érdekesebb dolgokat figyeljenek meg. Lesik, hogy mikor teszi le az elnök a villáját, mikor áll föl, mikor veszi föl a kabátját, hogy eléje állhassanak. Hátha egy érdekes szó vagy megjegyzés csuszik ki az ajkán. Baloghy mosolyogva áll velük szóba. Látom az ajkán, hogy mond valamit, de ugy mondja, hogy ne mondjon semmit.

Az egész társaság a nyomában van. Most visszamennek a rideg palotába és buzakenyér helyett paragrafusok fognak ropogni fogaik közt. És mint a szántóvető nyomában az éhes verebek, utánuk veti magát az ujságíró raj. Meg az a félig ujságíró, kíváncsi, éjszakai világ, amely csak zszurnaliszták közt érzi magát jól.

A kávéház egyszerre kiürül. Csak a pinczerek állnak össze vitatkozó csoportokba. Találgatják, hogy mi történik a szomszédban, a kivilágított palotában. A fali óra közömbösen mutatja az idő szünetlen folyását. Néhány ujságot olvasó, aki irmagul maradt, mind-

untalan fölrezen, valahányszor valaki benyit a kávéházba. Még azok is, akik billiárdoznak vagy kártyáznak, türelmetlenül várnak valamit.

Végre berohan valaki izgatott arczczal. A kabátja nyitva, a kezében papirosiv lobog, egyenesen a telefonhoz rohanna, de az egész kávéház összeszalad köréje, megfogják a kabátja szárnyát és ő lihegve, hogy men-nél gyorsabban szabaduljan az idegen kíváncsiaktól, odahadarja:

— Az esküdtszék elítélte mind a hármat. Jánosi: szándékos emberölés... Haverda és Vojta: fölbujtás...

Aztán rohan a telefonfülkébe.

Most már újra zümmög-sürög a kávéház és minden ajkon egy kérdés lebeg: Vajjon hány évet fognak kapni? Megint feszült várakozás. Megint összerendezés minden új jövevénynél.

Végre képéből kikelve berohan valaki és csak számokat mond:

— Nyolcz... tiz... tizenkettő!

A borzongás, a fölszisszenés, a sokallás hangjával telik meg a kávéház.

— Vojta nyolcz, Jánosi tiz, Haverda tizenkettő! — lihegi tovább a hirnök.

— És mit szolt hozzá Haverda? — kérdi valaki.

— Láttam... — lihegi a hirnök — semmit sem szolt. Csak a kezével takarta el az arcját. Nem sirt. Csak nagyon sápadt volt. Csunya volt. Mintha most kelt volna föl egy rossz álma után.

— Tizenkét év! Borzasztó! — sipítja valaki. — Negyvenöt éves lesz, mire kiszabadul Márianosztráról.

És látom, hogy kell már ebben a percben levetnie elegáns ruháját. A rabruha már ki van készítve. Holnap tolonczkocsin viszik a Gyűjtőbe. Tizenkét évig nem fogja látni Pestet. És csak álmaiban fognak feléje kéklenni Novi bércei, ott a Quarnero partján, hol a szabadságot ki engedte siklani a kezéből...

— Pinczer, fizetek.

Reveur.

INNEN-ONNAN.

* * Gaby Deslyss, nem tehetünk róla, igen szimpátikus jelenség a királyi szeretők tarka csoportozatában. Semmi pompadouri vonás, semmi hatalomvágy, semmi királynői allűrök. Nyugodtan bevallja, hogy igenis, a szeretője volt Manuelnek, s ebben épp oly kevés rendkívüliséget látott, mint abban, hogy továbbra is maga kereste meg a kenyerét, távol Lisszabontól, a füstös bécsi Apollotheaterben. Sőt, a kettőt szinte okszerűen fűzi egymáshoz: ha a tulajdon ura, ha a varietészinpádon kénytelen a selyemrongyokért megküzdeni, miért ne disponálhatna szabadon a szive fölött, miért ne adhatná ajándékba a királynak? Hiszen ez a király szegény s kettejük apanázsa közt semmi különbség sincsen. És a király jó fiu, aki megbecsüli a nőket, tiszteli őket minden formában, s amellett szerencsétlen, hogy trónon ezer államgond közt kell élnie. Mért ne lehessen tehát egy külvárosi színésznő a kedvese? miért ne legyen joga mindkét félnek ehhez a liaisonhoz? mi a rendkívüli e szövetségben? És a király is hasonlóan gondolkodott. Ahogy Gaby Deslyssnek leveleket ír az Apollo

portási fülkéjébe, ahogy olcsó czukorkát küld neki, ahogy elhívja egyszer Lisszabonba, s ott bemutatja az édes anyjának: csupa tarka rózsája egy modern királyidilnek, amelynek keretében Manuel alakja mintha megnőne, megkedvesedne, mintha egy lépéssel közelebb férközne az általános rokonszenvhöz. Valóban: jó fiu ő, aki ment a képmutatástól, aki a trónt mindig csak emberi alkotmánynak tartotta, s aki Portugáliában csak földrajzi fogalmat, de nem hatalmi polczot vesztett el. Azelőtt is rajongott a művészetekért, különösen a zenéért, most egészen nekiszentelheti magát, és muzsának megetheti Gaby Deslyss-t. Mind a ketten nyilván boldogok és megelégedettek lesznek, aminthogy boldog az ország, hogy megszabadult az Orleansoktól, boldog a hadsereg, a kereskedelem, a szabadgondolkodók, szóval hegyen-völgyön lakodalom van Portugáliában. Mily egyszerű mindez, s mily természetes. És mennyi vérnek kellett miatta folynia, mennyi ágyu dörgött, mennyi frázis puffant szét hiába! A portugálok még nagyon naivak lehetnek, hogy ilyen komolyan fogják fel az életet és kartácscsal, szuronyal dolgoznak ott, ahol nyitott ajtókra találhatnak, s ahol a kölcsönös megértést huszonnégy óra alatt nyélbe lehetett volna ütni. Avagy Portugálián kívül is oly nehéz dolog, hogy ember és ember egymásra akadjon, hogy a legegyszerűbb kérdések a legegyszerűbb uton bonyolódjanak le, hogy az események koturnus nélkül játszódjanak le előttünk? Lehet. Annyi bizonyos, hogy a vér még mindig olcsóbb portéka, mint a megértés, a dolgok rendje és a fejlemények szükségszerűsége.

> Vilmos császár a tudományért. Ezuttal nem szatira íródik, mert most szatirát írni volna nehéz. Annyi sok megvitatható beszédnek az elmondója, Vilmos császár, most olyan beszédet mondott, amelyre csak hódolat, nem bírálat lehet a felelet. A tudományos kutatás mentül nagyobb mértékben való megvalósításáról szolt ez a beszéd, fejedelmi visszhangja a humboldti gondolatnak, hogy a tudás nem csupán arra való, hogy indexeket írjon alá és szigorlati anekdoták tárgyaként szerepeljen. A tudományos kutatás teljesen szabad lehetősége eddig csak azoknak adatott meg, akik vagy éhen tudtak halni a tudományukért, vagy gazdagnak születtek, mint Buffon és Darwin. Van ugyan egy újabb spécziése is a látszólagos független tudományosságnak: ez az Edison iskolája, amely azonban mégsem ideális, mert nem egyéb, mint a tudomány mint üzlet. De a tudósok legnagyobb része mindezideig a legundorítóbb pályára szorul rá, a tanításra, kénytelen pedagógus is lenni, mert az istenek még ma is gyűlölik azokat a Prometeuszokat, akik tüzet akarnak hódítani tőlük. És a katedra sziklájához lánczolja őket oda. Szabad elmerülés, tisztán az ideális tudománynak való élés kiváltságosok módja volt mindmostanáig és talán csak a nagyváradi káptalan két »litterarium stallum«-a volt az, amely eddig anyagi függetlenséggel honorálta a már tanusított, de még reményben is levő szellemi munkát. Vilmos császár ilyen litterarium stallum-okat akar szervezni a berlini egyetemen is. Azaz hogy, dehogyan is akar. Már meg is szervezte őket, mert a beszédét tiz millió márka készpénzzel huzta alá és váltotta valóban fejedelmi cselekedetté. Tiz millió olyan márkával, amit ő maga szedett össze erre a célra Németország gazdagjaitól, a Kruppoktól, a Hohenlohéktól, a Bleichröderektől, a Henckelektől, hogy odaadja a tudománynak. Valóban: a hun-beszéd, a marienburgi kiszólás és sok más nyelvbotlás is elfeledni való dologgá vált e mellett a beszéd mellett. Mert az Isten kegyelméről ma már tanácsosabb megfeledkezni, de az emberi tudásért való nagy cselekedetről nem szabadna megfeledkezni a jövő egyetlen egy uralkodójának sem. És fel kell írni a történelem könyvébe, hogy a Hohenzollernek sok diadala közt a legszebbet és legáldásosabbat Vilmos császár aratta.

> **Vámbéry Ármin.** Vámbéry Árminnál a mult héten tiszteltgett az Akadémia, hogy megünnepelje, az ötvenedik fordulónapját annak, hogy megválasztották az Akadémia tagjává. Ez az évforduló, amely teljes frissességben találja a jubilánst, megint felidézzi az emlékezetben Vámbéry Ármin csodálatosan szép pályafutását. Ahogyan a dunaszerdahelyi pióczakereskedő mostohafiából, a vézna és sánta kis zsidógyerekből először vándor dervis, azután Hadszi Abdul Resid effendi lett, azután meg európai híru tudós, a mi kevédszű Akadémiánknak egyik jogos büszkesége, fejedelmek barátja és bizalmasa, sőt tanácsadója a XIX. század egyik legnagyobb uralkodójának, Viktória királynőnek: ez a pályafutás mindig emlékezetes, mindig elgyönyörködtető és mindig példaadó marad. És sok érdeme között talán az a legnagyobb érdeme Vámbéry Árminnak, hogy példaadó volt. Utazásának, munkájának és diadalmas küzdelmeinek a szuggesztív ereje, talán egyesülve a Kőrösi Csoma Sándor emlékeztetének a hatásával, egész serogét bírta rá a magyar tudósoknak arra, hogy bejárnák Ázsia ismeretlen vadonjait. Nem kisebb tekintély, mint maga Richthofen báró, a világhírű német geografus mondja, hogy: »a földrajzi tudomány egyik legfeltűnőbb jelensége, hogy a mi korunkban Ázsiából a legjelentősebb tudományos eredményeket magyar utazók hozták haza«. A lexikonok öregapja pedig, a dicséretben ugyancsak fukar Meyer külön cikkben foglalkozik a magyar ázsiautazókkal. Mindennek a kezdése és a példaadás nagy ereje a Vámbéry Ármin érdeme. Hiszen nemcsak magyar tudósokat vonzott a példája Ázsiába, Hedin Szven is az ő tanítványa, mielőtt elindult volna utjaira, ide jött Vámbéryhoz, tőle kért tanácsot és utbaigazítást. Ötven esztendő múltán fel kell jegyeznünk Vámbérynak ezt a legnagyobb érdemét újból. És a jubileumán azt mondhatjuk el az életéről, amit egyik könyvében ő maga is mond: »küzdelmes nap volt, de szép nap volt«.

= **Halál-idill.** Költő, ha megálmodja, azt mondják: lázkép; jó öreg Flammarion, ha meséli: — népbolondítás; szerelmesek, ha ábrándos óhajtásképpen emlegetik: — ifjú bohóság... Azután jön a nagy Véletlen, mely hol a regényírók kellékese, hol a szkeptikusok érve, — jön, bekopog a budapesti bérpalota egy elegáns előszobájába és rendez egy megható, bájos, könyvek közt mosolygó halál-románccot, egy csodaszép finálót, egy fehér mesét... Egy megindult kis család, halvány gyermekek, könyező unokák térdelnek körül egy betegágyat, amelynek zilált párnái fölött egy hóharmatos, kedves öreg aszszonyi arcra kuszálja szürke fátylait a haldoklás láza... A szürke fátylak merev halotti lárává simulnak lassan, a lecsüggedt kezek hülni kezdenek a siratók csókjai között... A nagymama meghalt. És akkor gyötrelmes kórusban zug föl a sirás, — oh, hogy mondják ezt meg nagyapának? Nagyapának, aki a szomszédos szobában oly bölcsői szeliden, oly édes-békén aluszsza reggeli álmát! De a szokás és kegyelet törvénye parancsol, — mennek öregapókat felkölteni a gyászszal, hogy negyvenhét évig társa, öreg pajtása, ezüsthaju kedvese elment... És ahogy homlokát simítják, kezét érintik, látják, hogy ő is elment, — homloka kőhideg, keze viasz, arczán a mosolygás csak egy szép piros szemfödél már, amit aranyos himmel a napsugár szó teli, gyöngygyel a gyermeki köny... Ki tudja, mi volt ez? Van-e hát csakugyan egy testfölötti, misztikus erő, mely a legüdébb álomba belesugja, hogy a falon túl, a legkedvesebbnek ágyánál most ott van a halál, — és megszakasztja a szívet? Vagy van olyan kényszerítő deleje a nagy szeretetnek, mely átsugárzik az alvó társ eszméletlenségén és fölrázza, — én már indulok haza, hazafelé a nagy pihencsbe, jöjj te is velem! Oh, dehogy van, semmi rejtelem, semmi lélekfölötti titok, csak véletlenség van! Véletlenség a kettős ravatal, az együtt-elmulás szépséges és szomorú ténye;

csak véletlenség, hogy olyan kedvesen, párosan kocsikáznak a szép őszi napsütésben a temető felé, ahogy sétauton, közös batárban, szerető, öreg pároknak dukál...

ő **A néptelen kaszinó.** A mély és tiszta lelkü Emmer Kornél egy kaszinóról álmodozott, ahol nem ismerik a hazárdjátékot. És ezt az álmát nem láthatta megvalósulva, amíg élt. Pedig amennyire szerette ezt az álmát, bizonyára mindent el is követett volna, hogy elősegítse a megvalósulását. És csodálatos, még sincs olyan kaszinónk, amelyikben tilos a hazárdjáték, amiből arra kell következtetnünk, hogy Emmer Kornél nem akart egy csalódással gazdagodni s nem akart azzal a tudattal sirba térni, hogy ebben az országban lehetetlen hazárdjáték nélkül megszervezni és föntartani egy kaszinót. Nem is vállalkozott hát erre a feladatra, de az utókorra bízta, hogy tegyen kísérletet ilyen irányban. Az eszméhez megadta a pénzt is: házakat, telkeket ajándékozott szülővárosának, hogy az ingók és ingatlanokból valósítsa meg a legkedvesebb álmát, építsen egy kaszinót a finomlelkűeknek, egy kaszinót, ahol az emberek gondolataikat keverik s nem a kártyákat. Az eszközök megadattak, tehát valószínű, hogy a kaszinó felépül. De fü nő majd a palota küszöbén s az Emmer Kornél szellemén kívül aligha lesz más vendége is a szombathelyi kaszinónak. Mert a finoman szórakozók nagyon kevesen vannak. Egy hónapos szobában kényelmesen meglennének, de csak úgy, ha a második félórában nekik is bakkhoz teritenének. Hiába, ilyen a magyar társadalmi élet. A hazárdjáték hozzátartozik s elválaszthatatlan tőle. Aki mást akar, lehetetlent akar. Ezt érezte Emmer is és ezért bízta másokra, amit ő maga nem tudott megvalósítani. A hazárdjáték nélkül való kaszinó továbbra is a század problémája marad. A repülőgép már régen tökéletes lesz és Magyarország büszkén fogja mutogatni aviatikusait, akik már repülni is tudnak. Mindent láthat majd itt az idegen, csak olyan kaszinót keres hiába, ahol nem ismerik a hazárdjátékot.

SZINHÁZ.

Intellektuellek színháza.

A berlini »Pan« nem egy erdőbérletre pályázó közkereseti faczég részvénytársaság, mely agráreszmék propagálása végett fujta meg sipját. A berlini »Pan« színházvállalat snobok zsebeinek kiaknázására; sipját a Berliner Tageblatt hasábjába fujta bele, hogy tilinkós hangokkal csábitsa a közönséget magához, építendő színházához, mely kizárólag intellektuellek számára állítaná fel szuffitait este nyolcz és tíz között.

Az irodalmi színház jelszava, mely nemsokára ott fog aranybetűkkel diszelegni még a legkülvárosibb müintézetek portáléján is, még hitelt sem veszttette, amikor már kezdődik naiv intellektuellek becsapása ravasz rókái részéről, akik nagyon jól tudják, hogy nincs olyan intellektuális holló, akinek ne volna sajt a szájában. Majdnem biztos volt, hogy az áramlat Berlinből fog kiindulni, s egészen kétségtelen, hogy elsősorban Budapesten fognak lelkesedni érte az emberek, ennek az »utolsó országnak utolsó fővárosában«, ahol elkeseredett intellektuellek egész halmazával panaszkodnak amiatt, hogy nincs olyan színházuk, amelyben vacsora előtt okos és főképp irodalmilag okos szindarabokat nézhetnek végig.

Nem volna ildomos egy bekövetkezendő tény feltevéseivel megalapozni egy védő, vagy támadó megbeszélést

erről a témáról, ha a »Pan« propagandája nem vert volna már előbb gyökeret nálunk s ha az utolsó években nem hallottuk volna annyiak ajkáról a sóhajt: ... mért nincs nekünk egy igazi, modern, irodalmi, magas értelmű közönség számára játszó, színházunk. Történetek is szórványosan próbálkozások ezen a téren, minden kellék megvolt hozzá: a nem irodalmi színházak igazgatóitól el nem fogadott darabok egész tömege, fiatal költők fantáziájában megírt egyfelvonásosok nem létező halmaza, kisirodalmi egzisztenciák ambíciója, költők fellobbanó lelkesedése; — csak pénzember hiányzott, vállalkozó szellem, aki a magyar modern irodalom »chanteur«-jeitől meg hagyta volna magát zsarolni.

De nem kell félnünk! A snobság már fészkelte magát be a pénzes körökbe, jó családból való fiúk és lányok kezdik nem mosni kezüket s a ragály bacillusai tályogokat ütnek »modernségtől« szűz testekre. Ide s tova jó üzlet lesz a snob-színház s lesz vállalkozó bőven, aki nagy önfeláldozással fogja befektetni tőkét az irodalomba.

S amíg snobok lesznek és még szaporodnak, talán nem is fog csődöt mondani az intellektualitás a színpadon, hanem szép jövedelemmel fogja örök meddőségét hordani a kor-szakon át, mindaddig, míg az igaz intelligencia véget nem vet az abszurdumnak.

Mert mondjuk ki, amit kezdettől fogva ki kellett mondanunk. A színház nem arra való, hogy intellektuelleknek oktatással, esztétikus lelkeknek gyönyörűséggel szolgáljon. A színház a legtekélyesebb érzélnyének sem nyújthat egyebet, mint felszabadulást az intellektualitás nyüge alól. Néhány órai feledést, — mondjuk szórakozást, mely ha nem is tölti ki lelkének minden pórúsát, de mindenesetre megolvastja benne a veleszületett és szerzett okosságának ridegségét. Az irodalom a könyv volt mindig és marad is az, a magam intellektualitását nem szolgáltatom ki sem a színésznek, sem a rendezőnek. Ellenben a bohóc az ő szándékolatlan és ártatlan mókázásával egy pillanatra felszabadít az értelmiség gondjaitól, a gondolkodás fájdalmaitól.

Az igazán intellektuellek színháza a czirkusz és a varieté.

b. m.

ZENE.

Az új Telramund. A Lohengrin budapesti előadásain, esztendőnkön keresztül meghamisították a drámát. Wagner nem volt pleinair festő, nagy kontrasztokkal dolgozott, műveiben örökös élethalálharcot viv a fény és az árnyék, a világosság pedig nem olvad bele a sötétségbe, a határt éles és kemény kontúrok jelzik. A budapesti Lohengrin-előadások állandó valórhibája volt, hogy az árnyékokról teljesen megfeledkeztek, nem hangsúlyozták őket jelentőségük szerint. Tündöklő legenda volt a Lohengrin, ellentétben a valóság diadala a fénynek, amely beragyogta a színpadot és a nagy ragyogásban nem láttuk meg a drámát, amelynek külső történéseiben Ortrud volt a mozgató ereje. A budapesti beállításban a telramundi gróf és macbethi asszonya apró szürke foltokká zsugorodtak össze, noha a színpadi akcióban a félelmetesen koromfekete felületek képviselőit lettek volna hivatva. Telramundot, az első perctől fogva, senki sem vette komolyan, szinte magánénekes számba sem ment és mindenki előre tudta, hogy a minden reflektoroktól támogatott Lohengrin láttára a fübe harap. Érdemleges küzdelemről szó sem volt. Pedig a Telramund Ansprache-jának férfiasan patétikus zenéjéből, az önérzetes és büszke deklamálásból nyilvánvaló,

hogy Telramund valósággal hős, aki meg van győződve a maga igazáról, a párviadal félelmetes, fenyegető ritmusai-ból pedig kitünik, hogy e harc a legelkeseredettebbek egyike, amelyek az Opera-kávéházzal szemközt fekvő műintézetben egyáltalán vivattak. A győzelem itt korántsem bizonyos; nem egy nagy hős kerül szembe egy harmad-rangu baritonistával, hanem két majdnem egyformán erős férfi, akiknek küzdelme izgalmas, és kétértelmű eredményű. Mindez nem jött ki a budapesti rendezésből. Egy pillanatra sem jutott eszünkbe, hogy Telramund is győzhetne. A drámát mozgató erők teljes nagyságának akadálytalan kifejtése itt meg volt gátolva. A kellő egyensúly helyreállítására nem egészen öntudatos és félszeg kísérletet Rózsa S. Lajos, a színház új tagja tette, aki a vasárnapi előadáson először énekelte Telramundot. A kísérlet rendkívül primitív volt és ismétljük, öntudatlan, de hatásos. Nagyszerű orgánumát szabadjárja engedte a fiatal énekes és ez az érczes, harsogó hősi bariton a szürkének és érdektelennek tudott szerep énekrészébe súlyt és erőt vitt be, lázongó és hősi erőt; az egyes részek szinte új jelentőséghez jutottak és az egész alak megnőtt Lohengrinnel szinte egyenrangú hőssé.

F. Gy.

Művészet.

Greguss Imre képei. A hitvesi szeretet megható gyöngédséggel és kegyelettel hordta össze Greguss Imre képeit s kiállítást rendezett azokból a Könyves Kálmán termeiben. Másfélszáz kép beszél egy elhunyt művész híreiről, dicsőségéről, melyet az utolsó évtizedben kissé kiszorított a köztudatból a modern piktúra tömérdek művésze. Mert Greguss két-három évtizeddel ezelőtt a magyar piktorok egyik legkeresettebbje volt s művészetét is annak a kornak szemével és mértékével kell elbírálni, hogy megérthessük az ő nagyszerűségét. A kiállítás bizonyára sokkal járul ahhoz, hogy a művész neve kiemeltesse az elfelejtettek homályából s hogy egyik-másik műve közelebb is hozza őt a modern irányhoz. Ami pedig ennél is lényegesebb, az eladó képek tetszetős volta s alacsony ára lehetővé teszi majd, hogy a művész özvegyének kegyelete olyan siremléket állítson az elhunyt hamvai fölé, melyet nemcsak a hitves, de a közönség kegyeletétől is megérdemel.

KÖZGAZDASÁG.

Az ötszázhatvan milliós kölcsön. Ismeretes, hogy az országgyűlés felhatalmazta a pénzügyi kormányt, hogy különböző szükségletek fedezésére összesen 560 millió korona kölcsönt felvegyen, esetleg átmeneti hitelművelet útján fedezze azokat a szükségleteket, amelyek a járadékkötvények értékesítésének lebonyolításáig felmerülhetnek. E felhatalmazás alapján a magyar királyi pénzügyminiszter 250.000.000 korona névértékű évi 4½%-kal kamatozó adómentes állami pénztárjegyet bocsát ki, melyeket az államkincstár legkésőbb 1914 január 1-én minden levonás nélkül, adó- és illetékmentesen visszavált. A pénztári jegyek után 1911. évi január elsejétől kezdve évi 4½% kamatot fizet az államkincstár minden év július és január 1-én lejáró félévi utólagos részletekben.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Modern tánciskola a belvárosban. Kovács Tivadar és Rechnitz József országos hírű táncztanárok rendkívül előkelő színvonalú táncintézetet nyitottak a gróf Andrássy-palotában, Egyetem-tér 5. I. emelet.

Aláírási felhívás.

Vonatkozással a magyar kir. pénzügyminiszter ur Ó Excellenciájára hirdetményére a kibocsátásra kerülő

250.000,000 kor. magyar királyi adómentes 4 $\frac{1}{2}$ %-os állami pénztárjegy

ezenel nyilvános aláírásra bocsátatik.

Az aláírás történik:

a) vagy oly módon, hogy **fizetesképen a f. é. december 31-én lejáró 1909. évi kibocsátású m. kir. 4 $\frac{1}{2}$ %-os állami pénztárjegyek nyújtatnak be az alább felsorolt aláírási helyeknél:**

1910. évi október hó 15-től 22-ig bezárólag

terjedő határidőben; a kiosztásnál az ilyen jegyzések teljes összegükben fognak tekintetbe vétetni;

b) vagy **készpénzfizetés ellenében**

1910. évi október hó 22-én, szombaton,

az egyes aláírási helyeknél szokásos üzleti órákban:

BUDAPESTEN: a magyar királyi központi állam-pénztárnál,

a Magyar Általános Hitelbanknál,

a M. kir. postatakarékpénztárnál,

a Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Együletnél,

a Pesti Magyar Kereskedelmi Banknál;

a magyar szent korona országainak területén

a 4%-os magyar koronajáradék szelvényeinek be-
váltásával megbízott valamennyi állami pénz-
tárnál;

WIENBEN: az S. M. v. Rothschild bankháznál,

a K. k. priv. Oesterreichische Credit-Anstalt für
Handel und Gewerbe című intézetnél,

a K. k. privilegirte allgemeine österreichische
Boden-Credit-Anstalt című intézetnél,

a Wiener Bank-Verein című intézetnél,

a Kais. kön. privilegirte Österreichische Länder-
bank című intézetnél.

Az aláírás bejelentési ivekkel történik, melyek a fentemlített aláírási helyeken költségmentesen kaphatók.

Az aláírási ár 99 K 40 f minden 100 K névérték után, még pedig úgy az 1909. évi m. kir. 4 $\frac{1}{2}$ %-os állami pénztárjegyek beszoállítására esetén, mint a készpénzaláírásokra nézve.

a) Amennyiben fizetésül 1909. évi m. kir. 4 $\frac{1}{2}$ %-os állami pénztárjegyek nyújtatnak be, a következő határoz-
mányok mérvadók:

1. Tekintettel arra, hogy az új kibocsátású állami pénztárjegy kamatozása 1911. január 1-ével, vagyis egy nappal később veszi kezdetét mint az 1909. évi állami pénztárjegyek kamatozása megszűnik,

a fizetesképen benyújtott 1909. évi m. kir. 4 $\frac{1}{2}$ %-os állami pénztárjegyek a következőképpen fognak számításba vétetni:

minden 500 K n. é. 500 K — f-rel

hozzáadva 1 napi 4 $\frac{1}{2}$ %-os kamatot — K 06²⁵ f-t

tehát minden 500 K n. é. pénztárjegy 500 K 06²⁵ f-rel

2. A beszoállított 1909. évi pénztárjegyek beszámítási értéke és az 1910. évi pénztárjegyek kibocsátási ára közötti különbözetet az aláírási helyek készpénzben fogják megtéríteni.

3. A fizetésül szolgáló 1909. évi m. kir. 4 $\frac{1}{2}$ %-os állami pénztárjegyek czégbélyegzővel vagy a név és a lakcím megjelölésével ellátva az aláírással egyidejűleg szolgáltatandók be.

4. Az 1909. évi m. kir. 4 $\frac{1}{2}$ %-os állami pénztárjegyek az 1910. december 31-én lejáró **szelvény nélkül** nyújtandók be, vagyis ezen szelvény a tulajdonos birtokában marad.

5. A benyújtók a fizetesképen beszoállított 1909. évi pénztárjegyekről igazolványt kapnak, melynek alapján **f. é. november 2-től december 31-ig** az új kibocsátású 1910. évi m. kir. 4 $\frac{1}{2}$ %-os állami pénztárjegyek ugyanoly névértékben, a készpénz-kiegyenlítésel együtt, kiadatnak.

6. Az 1910. évi pénztárjegyek kiadása ugyanazon aláírási helynél történik, amelynél az 1909. évi pénztárjegyek letétettek.

b) Amennyiben az aláírás készpénz ellenében történik, a következő határozmányok mérvadók:

1. Az aláírás alkalmával az aláírt összeg 5%-a biztosíték-képen leteendő és pedig vagy készpénzben, vagy olyan a napi árfolyam szerint számítható értékpapírokban, melyeket az illető aláírási hely elfogadhatóknak tart.

2. Az aláírás alapján átengedendő összeg az aláírás befejezte után mielőbb megállapítatik s arról az aláírók értesítetnek. Minden aláírási helynek jogában áll az egyes átengedések összegét belátása szerint meghatározni. Ha az átengedés az aláírásnál kevesebbet tenne, a biztosíték felesleges része visszaadatik.

3. Az aláíró az aláírása alapján részére átengedett állami pénztárjegyeket **f. évi december hó 15-től kezdve legkésőbb f. évi december hó 31-ig** tartozik átvenni. Az aláírónak jogában áll a neki átengedett állami pénztárjegyeket a megjelölt időn belüli 5000 koronánál nem kisebb részösszegekben is átvenni. Az átvétel alkalmával az aláírási hely a letett biztosítékot elszámolja, illetőleg visszaadja.

4. Az aláírónak átengedett összeg után az átvétel napjától **1911. évi január hó 1-ig** számított 4 $\frac{1}{2}$ % darabkamatt fog megtéríttetni.

5. Az átvétel ugyanazon helyen történik, a hol az aláírás eszközöltetett.

Bejelentések, amelyek bizonyos meghatározott czimletekre szólnak, úgy 1909. évi állami pénztárjegyek beszoállítására, mint készpénzfizetés ellenében történő jegyzéseknél csak annyiban vehetők figyelembe, amennyiben ez az aláírási helyek mérlegelése szerint lehetséges.

Az 1910. évi december 31-ig fel nem vett pénztárjegyek ezen időtől kezdve a benyújtónak számlájára és veszélyére az illető aláírási helynél maradnak.

Budapest és Wien, 1910. október havában.

Magyar Általános Hitelbank.

M. kir. postatakarékpénztár.

Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyület.

Pesti Magyar Kereskedelmi Bank.

S. M. v. Rothschild.

K. k. priv. Oesterreichische Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe.

K. k. privilegirte allgemeine österreichische Boden-Credit-Anstalt.

Wiener Bank-Verein.

Kais. Kön. privilegirte Österreichische Länderbank.